

Öğrencilerin Tarih Bilincinin Oluşumunda Okul ve Okul Dışı Kaynakların Rolünün İncelenmesi (Harf İnkılabı Örneği)¹

Investigation of the Role of School and Out-of-school Sources on the Formation of Students' Historical Consciousness (The Case of Alphabet Reform)

Selma SARIBAŞ^{ID}, Uzman, Atatürk Üniversitesi, saribasselma@gmail.com

Ramazan KAYA^{ID}, Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, ramco@atauni.edu.tr

Geliş tarihi - Received: 7 Nisan 2025
Kabul tarihi - Accepted: 25 Haziran 2025
Yayın tarihi - Published: 28 Ağustos 2025

¹ Bu makale, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yapılan "Öğrencilerin Tarih Bilincinin Oluşumunda Okul ve Okul Dışı Faktörlerin Rolünün İncelenmesi (Harf İnkılabı Örneği)" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.
Sarıbaş, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.
DOI. 10.51460/baebd.1670869

Öz. Bu araştırma harf inkılabı örneğinde öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel bir yaklaşımla ve durum çalışması modeliyle yürütülmüştür. Araştırma Yalova Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda 12. sınıflarda öğrenim gören 33 öğrenci ve bu okullarda görev yapan dört öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yöntemi ile seçilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmış ve daha sonra analiz edilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin harf inkılabı konusunda okul dışında internet/sosyal medya, bilimsel/akademik kaynaklar, arkadaş çevresi ve aile gibi kaynaklardan çeşitli bilgilerle karşılaştıkları görülmüştür. Öğretmenlerin harf inkılabı örneğinde öğrencilerin tarih bilincini etkilemede okul dışı kaynakları daha etkili buldukları tespit edilmiştir. Buna karşılık öğrencilerin harf inkılabı konusundaki görüşlerinin öğretmenleri ve ders kitapları tarafından sunulan bilgilerle tutarlılık gösterdiği ve öğrencilerin bu kaynakları okul dışı kaynaklara göre daha güvenilir buldukları belirlenmiştir. Bulguların öğrencilerin büyük bir kısmının okul dışında farklı kaynaklarla karşılaştıklarını ortaya koyması, eğitimin yalnızca okul müfredatı ile sınırlı olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin harf inkılabı gibi önemli bir konuda öğretmenlerin ve ders kitaplarının sağladığı bilgilere duydukları güven, okulun tarih bilinci oluşturmadaki etkisinin ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarih bilinci, Tarih eğitimi, Okul, Okul dışı kaynaklar, Harf inkılabı.

Abstract. This research aims to examine the role of school and out-of-school sources in the formation of students' historical consciousness in the case of the alphabet reform. The research was conducted with a qualitative approach and case study model. The research was conducted with 33 students studying in 12th grades in schools affiliated to Yalova National Education Directorate and four teachers working in these schools. Participants were selected through convenience sampling method. Data were collected using a semi-structured interview technique and then analyzed. In the research, it was seen that students encountered various information about the alphabet reform from out-of-school sources such as internet/social media, scientific/academic sources, friends and family. It was determined that teachers found out-of-school sources more effective in influencing students' historical consciousness in the case of the alphabet reform. On the other hand, it was determined that students' views on the alphabet reform were consistent with the information provided by their teachers and textbooks and that students found these sources more reliable than out-of-school sources. The fact that the findings revealed that most of the students encountered different sources outside the school showed that education is not limited to the school curriculum. In addition, the students' confidence in the information provided by teachers and textbooks on an important issue such as the alphabet reform revealed the importance of the school's influence in creating historical consciousness.

Keywords: History consciousness, History education, School, Out-of-school sources, The Alphabet Reform.

Extended Abstract

Introduction. One of the most important aims of history education is to provide students with historical consciousness (Tekeli, 2007: 105; Demircioğlu, 2016: 28). However, it is also known that students learn history outside of school (Jensen, 2003: 89). Therefore, it is important to determine the impact of out-of-school sources on individuals' historical consciousness. The aim of this study is to examine the role of school and out-of-school sources in the formation of students' historical consciousness based on the example of the letter reform. For this purpose, answers to the following questions were sought:

- Teachers about the alfabet reform
 - What is the information they convey to their students?
 - What are their encounters with opposing questions or information from their students?
 - What are their views on the sources that influence students' thinking and the role of the school in this regard?
- Students about the alfabet reform
 - What are their views on the reasons and consequences of this reform?
 - What is the information they encounter in non-school sources?
 - What are their views on the accuracy of the information they encounter in out-of-school sources?
 - What are their views on the most reliable sources of information?

Method. The research, in which a qualitative approach was preferred, is in the case study model and was conducted using a holistic multiple case design (Yıldırım and Şimşek, 2021: 314). The study group was identified through convenience sampling (see Patton, 2014: 241-242). The participants of the study were four teachers conducting history courses in four different secondary schools affiliated to Yalova National Education Directorate and 33 students studying in the 12th grades of these schools. Data were collected and analyzed using semi-structured interview forms prepared separately for teachers and students. Conway's (2004) research was utilized in the preparation of questions about the sources that have an impact on students' thinking, the role of the school among these sources, and which sources students find more reliable.

Results. It was determined that teachers tended to present the information in the textbook to their students about the alphabet reform. Teachers stated that their students were influenced by out-of-school sources and brought questions and information to the classroom that could be of a contradictory nature. It was determined that the majority of the teachers thought that the sources affecting their students' thoughts about the alphabet reform were social media, family environment-community, press-media, political environment, religious groups and historical series and that these sources were more effective than the school.

Students expressed opinions similar to the information presented to them at school in terms of the reasons and results of the alphabet reform. It was observed that most of the students encountered out-of-school sources that gave different information about the alphabet revolution. It was determined that the students generally encountered negative information from the internet/social media and their circle of friends and did not find them correct. On the other hand, it

was observed that they encountered positive information about the subject from sources such as scientific books and characterized them as correct. The most reliable sources from which students obtained information about the alphabet revolution were teachers, textbooks, scientific/academic sources of information, non-academic internet sources, books written by Atatürk, family and environment, and newspapers, respectively. The most important factor in seeing the teacher as reliable was the fact that they were educated and knowledgeable. In addition, one of the important reasons why the teacher and the textbook were considered reliable was that the information provided by these two sources was compatible with each other and with the information provided by other sources. Other sources were considered reliable because they were prepared by knowledgeable and expert people.

Discussion and Conclusion. It has been determined that teachers think that the sources that affect students' historical consciousness, in particular the alphabet reform, are out-of-school sources. This shows that, according to the teachers, the impact of schools on history teaching is limited. This finding coincides with the findings of studies conducted by Conway (2004: 72-75), Wertsch et al. (1997, cited in Wertsch, 2004: 127) and Kaya (2025: 5-6).

It was determined that most of the students encountered out-of-school sources such as the internet-social media, scientific-academic sources, friends and family, which provided different information about the alphabet reform. This shows that the historical knowledge acquired is not limited to school and that students encounter historical information outside of school as well. (Barton and Levstik 2004, cited in Barton and McCully, 2010: 143. See also Barca, 2001, cited in Amaral, 2008: 163; Létourneau, 2006: 70-87; Verbytska, 2019: 696). It was observed that students did not find the information they encountered on the internet/social media and in their friend groups, which were generally negative, to be accurate. In a study conducted by Lévesque and Zanazanian (2015: 397) with pre-service history teachers, it was observed that the majority of the participants used internet sources in their research, but very few of them found these sources reliable. In the study conducted by Conway (2004: 71), according to student opinions, friends were the least frequently mentioned type of source among the effective sources for learning about their country's past.

It was found that the most reliable sources from which students obtained information about the alphabet reform were teachers, textbooks, scientific/academic sources, non-academic internet sources, books written by Atatürk, family-environment and newspapers, respectively. This finding shows the critical role of teachers and textbooks in education and the importance of schools in terms of information reliability. The findings of our study are consistent with the findings of studies conducted by Aktekin and Pata (2013: 31-32), An (2009: 771), Arseven et al. (2015: 75), Boydak (2024: 72-73), Kaya et al. (2019: 403-404), Tutar et al. (2011: 64), Wood and Payne (1999: 114). However, there are also studies conducted by Kaya and Demirel (2008: 169), Özmen et al. (2014: 415-416, 423), Rosenzweig and Thelen (1998: 21), Tekeli (1998: 75) and Utkugün and Koca (2020: 119-120), where different results were obtained. In addition, similar to our study, Conway (2004: 71-75) also found similar results regarding teachers' prioritization of out-of-school resources and students' prioritization of school resources.

It was found that students had great confidence in the information provided by teachers and textbooks. This trust clearly demonstrates the impact of school-based education in creating historical awareness. In order to increase the impact of the school in raising historical consciousness and to

prepare and equip students against the negative effects of out-of-school sources, skills such as historical thinking, historical literacy, and the use and analysis of evidence should be incorporated into lessons. Covering controversial issues with sources that include different perspectives will contribute to strengthening the credibility image of the school in the face of sources such as social media, TV series and movies. In order to increase both the attractiveness of the history course and its power of influence against other sources, methods that will make students active and current technologies such as virtual reality should be included in the lessons.

Giriş

Tarih eğitiminin günümüzde en önemli amaçlarından birisi öğrencilere tarih bilinci kazandırmaktır (Tekeli, 2007: 105; Demircioğlu, 2016: 28). Tarih bilinci, insanların farklı anlamlar yüklediği, farklı tanımlar geliştirdiği bir kavramdır. Günümüzde geniş çapta kabul edilen tanımlardan birisi Gençlik ve Tarih Projesi tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada belirtilmiştir. Modernite kapsamında sayılan bu tanıma göre tarih bilinci, bir zihinsel kurgu faaliyeti; geçmişin yorumları, bugünün algılamaları ve geleceğin beklentileri arasında karmaşık bir bağ kurmadır (Tekeli, 1998: 23). Geçmişle ilgili bilgilerimiz ve dolayısıyla geçmişi yorumlama biçimimiz her an değiştikçe bugünü algılama ve geleceğe dair beklentilerimiz de değişmektedir (Nielsen 1997, Akt. Dinç, 2010: 70). Ahonen'e (2005: 699) göre de *"tarih bilinci, zamana dair kuşaklar arası bir zihinsel yönelimi ifade eder. Böyle bir yönelim, insanın zaman içinde ileri ve geri düşünme yeteneğine dayanır. Dahası, tarih bilinci geçmişi anlamlandırmak ve geleceğe dair beklentiler oluşturmak arasında bir etkileşim anlamına gelir"*. Geçmiş-bugün ve gelecek arasında bağ kurmaya dayalı tarih bilinci anlayışı, ülkemizde 21. yüzyılda hazırlanan tarih öğretim programlarında, öğrencilere kazandırılması gereken amaçlar arasında da kendine yer bulmuştur (Bkz. MEB 2007: 4; MEB 2018a: 12; MEB 2018b: 12). MEB (2024: 4) tarafından hazırlanan güncel öğretim programında ise temel amaç *"insanı ve onun faaliyetlerini geçmiş-bugün-gelecek bağlamında anlamlandırabilmek için gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donanmış tarih okuryazarı bireyler yetiştirmek"* olarak belirtilmiştir.

Tarih bilinci üzerine son yıllarda kapsamlı çalışmalar yapılmış ve bu bilinç üzerinde etkili olan kaynaklara yönelik sonuçlar ortaya konmuştur (Bkz. Tekeli 1998). Eskiden tarih eğitimcileri tarihin öğrenilmesini, okuma yazmanın ve aritmetik işlemlerin öğrenilmesiyle eş tutmuşlar ve bu yüzden okulu, tarih öğretiminin merkezi olarak görmüşlerdir. Fakat son yıllarda, tarih eğitimcilerinin bu anlayışı değişmeye başlamıştır. Artık çocukların okula gitmeden önce de geçmişi anlayabildikleri ve okul dışında da tarihi öğrenebildikleri kavrayışı güç kazanmıştır (Jensen, 2003: 89). Yakın geçmiş özelinde sadece okulun yani tarih öğretmenleri ve ders kitaplarının değil; aile ve çevre, belgesel, sinema, gazete, politikacı, internet gibi farklı kaynakların da öğrencilerin bilgi veya görüşleri üzerinde etkili olduğu görüşü daha iyi fark edilmiştir. Ele alınan konu ne kadar yakın zamanlı ise bilinci etkileyen kaynaklar da çoğalmaktadır (Stradling, 2003). Bu bilinç, sosyalleşme ve eğitim süreci içinde şekillenmektedir (Jensen, 2003: 100-101). Günümüzde tarih bilincinin şekillenmesinde özellikle internet ve sosyal medyanın önemli kaynaklar haline geldiği söylenebilir. Teknolojik yeniliklerin yanı sıra sosyal medya uygulamalarının yaygınlaşması, okullarda ve okul dışında bireylerin geçmişi öğrenme biçimleri üzerinde önemli bir etki yaratmıştır (Dron, 2015 ve Tosh, 2008, Akt. Haydn ve Ribbens, 2017: 735). Nitekim İngiltere'nin telekomünikasyon düzenleyicisi Ofcom (2013) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, *"İngiltere'deki 12-15 yaş arası öğrencilerin %95'inden fazlasının okul çalışmaları ve ödevleri için web sitelerini kullandığı, %75'inin sosyal ağ sitelerini ziyaret ettiği ve kullandığı, %59'unun ise çevrimiçi ansiklopedi Wikipedia'yı kullandığı"* belirlenmiştir (Akt. Haydn ve Ribbens, 2017: 735). Şüphesiz tarih bilincinin oluşum ve şekillenmesinde tarihle ilgili bilgi veren kaynakların yanı sıra bireyin yaşadığı olaylar, edindiği tecrübeler, içinde bulunduğu toplumsal sınıf ve ekonomik durum da etkilidir (Ortaylı, 2018: 9).

Tarih bilincinin oluşumunda rol oynayan etkenlerden sadece birisi olmakla beraber, okulun daha önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü okulda verilen tarih eğitiminin özellikle tarih bilinci kazandırma işlevi bulunmaktadır (Tekeli, 1998: 64). Ancak okulda tarih bilincinin oluşumunda sadece tarih öğretmenleri ve ders kitapları değil; aynı zamanda tarihle ilgili belirli gün ve haftalar ve milli bayramlarla ilgili anma-kutlama programları da rol oynamaktadır (Akdemir, 2014; Hasdemir ve Elban, 2023: 114).

Öğrencilerin okul dışı kaynaklardan edindikleri bilgi ve fikirler okullardaki tarih öğrenimine katkıda bulunabilecek veya çelişki oluşturabilecek çeşitli unsurları barındırabilmektedir (Barca, 2001, Akt. Amaral, 2008: 163). Bu nedenle, okul dışı kaynakların bireylerin tarih bilinci üzerindeki etkisini belirlemek önemlidir. Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumuna etki eden kaynaklarla ilgili ülkemizde (Aktekin ve Pata, 2013; Arseven, vd., 2015; Arslan, 2012; Boydak, 2024; Dinç, 2010; Gökkaya, 2001; Kaya, 2005; Kaya, 2025; Kaya ve Demirel, 2008; Kaya vd., 2019; Özmen, vd., 2014; Tekeli, 1998; Utkugün ve Koca, 2020) ve yurt dışında (An, 2009; Barton, 2001; Barton ve McCully 2006; Conway, 2004; Epstein, 1997; Hawkey ve Prior, 2011; Lévesque ve Zanazanian, 2015; McCaffery ve Hansson, 2011; Seixas, 1993; Wertsch vd. 1997, Akt. Wertsch, 2004; Wineburg vd. 2007; Wood ve Payne, 1999) öğretmen ve öğrenci görüşlerine yer veren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak ülkemizde bir konu örneğinde öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünü incelemeye yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerinin alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden bu çalışmanın alan yazın için özgün bir değeri olacağına ve bir nebze de olsa literatüre katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Araştırmada örnek konu olarak Türkiye'nin yakın tarihinin tartışmalı konularından biri olan harf inkılabı seçilmiştir. Bilindiği üzere harf inkılabı, yüzyıllarca kullanılan Arap alfabesinin yerine Latin temelli yeni bir alfabenin kabul edilmesiyle gerçekleşen, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda da etkisi olan bir devrimdir (Öztürk, 2004). Harf inkılabının bu çalışmanın odak noktasını oluşturmasının en önemli nedeni Türkiye'de tarih öğretmenleriyle gerçekleştirilen bir araştırmada katılımcıların T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde en fazla tartışmalı ve hassas duruma gelen konu olarak harf inkılabını belirtmeleri olmuştur (Günel, 2016: 275-276).

Bu bilgiler ışığında planlanan bu araştırmanın amacı harf inkılabı örneğinden yola çıkarak, öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünü incelemektir. Bunun için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Öğretmenlerin harf inkılabı konusunda
 - öğrencilere aktardıkları bilgiler nelerdir?
 - öğrencilerinden gelen karşıt nitelikteki soru veya bilgilerle karşılaşma durumları nelerdir?
 - öğrencilerin düşüncelerini etkileyen kaynakların neler olduğu ile okulun bu konudaki rolüne yönelik görüşleri nedir?
- Öğrencilerin harf inkılabı konusunda
 - bu inkılabın gerekçe ve sonuçlarına yönelik görüşleri nelerdir?
 - okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları bilgiler nelerdir?
 - okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları bilgilerin doğruluğuna dair görüşleri nelerdir?
 - bilgi edindiği en güvenilir kaynaklar hakkındaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma modeli

Araştırmada nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Nitel araştırma, araştırmanın özne-yönelimi temelli olduğu, olguların betimlenmesinin ve yorumlanmasının önem taşıdığı, öznenin kendi doğal, günlük yaşam ortamında ele alındığı ve sonuçların genellenebilirliğinin özgül olaylarla gerekçelendirildiği bir araştırma türüdür (Mayring, 2000: 10-15). Araştırma durum çalışması modelindedir. Bilindiği üzere bir veya birkaç durumu ayrıntılı olarak incelemek nitel yaklaşımla gerçekleştirilen durum çalışmalarının ayırt edici bir özelliği olarak kabul edilir. Durum çalışmalarında, incelemek durumun etkileyen ve etkilenen faktörleri bütünsel olarak ele alınır. Durum çalışmalarının bir diğer özelliği ise veri çeşitliliğinin sağlanmasıdır. Verilerin hem zengin hem de birbirini doğrulayıcı nitelikte olması amacıyla farklı veri toplama yöntemleri bir arada kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 70). Durum çalışmaları kısa bir zaman diliminde yapılabileceği gibi bir veya iki yıl gibi uzun bir zaman diliminde de gerçekleştirilebilir (Paker, 2015: 119). Bu çalışmada bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Bu desen, her biri kendi başına bir bütün olarak değerlendirilebilecek birden fazla durumu içerir. Durumların her biri kendi içinde bütüncül olarak incelenir ve ardından karşılaştırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 314).

Çalışma grubu

Çalışma grubunu, Yalova Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı dört farklı ortaöğretim okulunda görev yapan ve tarih derslerini yürüten dört öğretmen ile bu okullarda öğrenim görmekte olan 33 12. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde bir amaçlı örnekleme yöntemi olan kolay ulaşılabilir örnekleme tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi, nitel araştırmalarda muhtemelen en sık tercih edilen, elverişlilik durumunun gözetilerek hızlı ve kolay olanın esas alındığı bir stratejidir (Patton, 2014: 241-242).

Veri toplama araçları

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için önce literatür incelenerek sorular geliştirilmiş, ardından uzman görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler ve düzeltmeler yapılmış ve birisi öğretmenlerle diğeri de öğrencilerle gerçekleştirilmek üzere iki görüşme formu oluşturulmuştur. Hazırlanan öğretmen görüşme formu için bir öğretmen, öğrenci görüşme formu için ise üç öğrenciyle pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma ile çalışmanın amacı ve soruların uygunluğu hakkında fikir edinilmiş ve ardından iki alan eğitimcisi öğretim üyesinden uzman görüşleri alınarak görüşme formları uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırmada öğretmenlere öğrencilere harf inkılabı konusunda ne anlattıklarına, harf inkılabına yönelik öğrencilerden gelen karşıt nitelikteki soru veya bilgilerle karşılaşma durumlarının olup olmadığına, öğrencilerin harf inkılabı konusundaki düşüncelerini etkileyen kaynakların neler olduğuna ve okulun bu kaynaklar arasında rolünün ne olduğuna yönelik üç soru sorulmuştur. Öğrencilere ise

Sarıbaşı, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.

DOI. 10.51460/baebd.1670869

harf inkılabı ile ilgili ne düşündüklerine, okul dışında konu ile ilgili hangi tür bilgilere rastladıklarına, bu bilgilerin doğruluğuna dair ne düşündüklerine ve okul içinde/dışında bu konuda karşılaştıkları hangi kaynakları daha güvenilir bulduklarına yönelik dört soru sorulmuştur. Öğrencilerin düşünceleri üzerinde etkili olan kaynakların neler olduğu, okulun bu kaynaklar arasındaki rolünün ne olduğu ve öğrencilerin hangi kaynakları daha güvenilir buldukları ile ilgili soruların hazırlanmasında Conway'ın (2004) araştırmasından yararlanılmıştır.

Araştırma için, Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu, Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurul Başkanlığı'ndan 30.11.2023 tarih ve 11/03 sayılı kararla etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan (MEB) uygulama izni alınmıştır. 2024 Şubat ayında yapılmaya başlanan görüşmeler, belirlenen okullarda görev yapan dört tarih öğretmeni ve bu okullarda öğrenim görmektedir olan 12.sınıftan 33 öğrenci ile yürütülerek 2024 Mayıs ayına kadar devam etmiştir.

Görüşmeler yapılmadan önce katılımcılar konu hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllü katılım formu aracılığıyla onayları alınmıştır. Aynı zamanda 18 yaşından küçük öğrenciler için velilerinden veli onam formu aracılığıyla izin alınmıştır. Görüşmelerin çoğu ses kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ses kayıt cihazının kullanımını istemeyen katılımcılar ile görüşme not alma şeklinde yürütülmüştür.

Verilerin analizi

Elde edilen veriler bilgisayara aktarıldıktan sonra tümevarımcı içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Tümevarımcı içerik analizi, elde edilen verilerden benzer olanlarını belirli kavram ve temalara göre bir araya getirmek, bu verileri anlaşılır bir şekilde düzenlemek, yorumlamak ve sonuçlara varmak anlamına gelir. Bu analiz yaklaşımında tümdengelimci analiz yaklaşımına kıyasla daha yoğun bir şekilde incelenen verilerin içinden açıklayıcı kavram ve ilişkilerin belirlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 249-250).

Tümevarımcı içerik analizi çerçevesinde veriler okunup incelendikten sonra araştırma sorularına göre verilen cevaplardan kategoriler oluşturulmuştur. Verilerin analizinde uzman kodlaması ile karşılaştırmalar yapılmış ve uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin sunumunda tablolar oluşturulmuş ve ilgili görüşler frekansları ile birlikte gösterilmiştir. Ayrıca gerek öğretmenlerden gerekse öğrencilerden aynen alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntıların sunumunda katılımcıların gerçek ismi yerine öğretmenler için EÖ1, EÖ2 ve öğrenciler için ise Ö1, Ö2 gibi kodlar kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde görüşmelerden elde edilen bulgular, araştırma soruları çerçevesinde, frekanslarıyla birlikte ve tablolar halinde sunulmuştur.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular

Öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Öğretmenlerin harf inkılabı konusunda öğrencilere aktardıkları bilgiler

Öğretmenlerin harf inkılabı konusunda öğrencilerine hangi bilgileri aktardıklarına yönelik bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Öğretmenlerin harf inkılabı konusunda öğrencilere aktardıkları bilgiler

Aktarılan bilgiler	f
Resmi müfredat-ders kitabı bilgileri	3
Okuma yazma oranının düşük olması	2
Harf inkılabının bir anda alınan bir karar olmaması	2
TBMM’de alınan kararla yapılan inkılaplardan biri olması	1
Yanlış algıların giderilmesine yönelik bilgiler	1
Toplam	10

Tabloda görüldüğü üzere öğretmenler öğrencilere daha çok resmi müfredat bilgilerini aktardıklarını belirtmişlerdir. Bu, öğretmenlerin müfredata bağlı kalarak konuyu ele aldıklarını ve ders kitabındaki temel bilgileri öğrencilere sunma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Örneğin EÖ1, “Genelde ders kitabında olan bilgileri veriyorum. Çünkü ders kitabında anlatılanın dışında bir şey anlatmak bizim de canımızı sıkacak sıkıntılar [doğurabileceği] için biz ders kitabından işliyoruz genelde konuları...” ifadesiyle, öğretmenin müfredat dışına çıkmasının yaratabileceği sıkıntıları vurgulamış ve bu nedenle de ders kitabındaki bilgileri ön planda tuttuğunu söylemiştir. EÖ4 de benzer bir şekilde, “Anlattığım bilgilerin tamamı zaten Milli Eğitim’in yayınladığı kitaplarda mevcuttur. Devletin göndermiş olduğu kitaplarda ne varsa onları veriyoruz.” sözleriyle sadece ders kitaplarında yer alan bilgileri aktardığını belirtmiştir. EÖ3 ise,

“...Özellikle sayısal grubundaki çocuklara bunu anlatmak çok zor oluyor. Ekstra bilgi veriyorsun, merak da etmiyor[lar], sormuyor[lar] da. Bu yüzden de çocuklara konu ile ilgili resmi bilgiler veriyoruz. Böyle yapmasaydık nasıl olurdu? Latin alfabesine geçince Osmanlıca eğitimi sürdürseydik nasıl olurdu? tarzında [sorularla] bir görüş alışverişinde bulunabileceğimiz, karşılıklı konuşabileceğimiz bir ortam olmuyor...Çünkü çocukların ilgisi yok.”

açıklamasıyla özellikle sayısal gruplardaki öğrencilerin ilgisizliği nedeniyle derinlemesine bilgi vermesinin zor olduğunu bu nedenle de resmi müfredat bilgilerini aktardığını ifade etmiştir.

Dönemin okuma-yazma oranlarının düşük olması ve harf inkılabının bir anda alınan bir karar olmaması öğrencilere en çok aktarılan bilgiler arasında yer almaktadır. Örneğin EÖ3,

“Askeri birlikte ordu imamının bir metin okumasının resmi var. Çocuklara bunu yansıtıyorum. “Bu resimde ne görüyorsunuz?”...Diyorum orada beş-altı tane asker var, ailelerinden gelen mektubu sadece imam okuyabiliyor. Fotoğrafta yedi tane insan varsa sadece bir tanesi okuyabiliyor. Okuma yazma oranı çok düşük. Buradan başlıyoruz

Sarıbaşı, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.

DOI. 10.51460/baed.1670869

anlatmaya. Tanzimat'la başlamışız meşrutiyet ile devam etmişiz. Meşrutiyet döneminde bu sorgulanmaya başlanmış...”

ifadeleriyle, görsellerden yola çıkarak öğrencilere dönemin okur-yazar oranının düşük olduğunu ve harf inkılabının Tanzimat döneminden beri gündemde olduğunu belirttiğini söylemiştir. Katılımcı EÖ2 ise, *“Bir anda düşünülüp hemen hayata geçirilen bir inkılap olmadığını, bunu özellikle belirtiyoruz...Özellikle dönemin okuma yazma oranına bakıyoruz...okuma yazma oranı %90'larda değildi. Zaten çok düşüktü...”* şeklindeki açıklamasıyla inkılabın bir anda gerçekleşmediğini ve dönemin okuma yazma oranının düşük olduğunu öğrencilere aktardığını belirtmiştir.

TBMM'de alınan kararla yapılan inkılaplardan biri olması ve yanlış algıların giderilmesine yönelik bilgiler öğretmenler tarafından öğrencilere aktarılan diğer bilgiler arasında yer almaktadır. TBMM'de alınan kararla yapılan inkılaplardan biri olması hususunda EÖ1, *“Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yapılan inkılaplarla birlikte harf inkılabı[nın] da yapılmasına karar verildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde alınan kararla kılık kıyafette, ölçüde, tartıda...yeniliklerle birlikte harf inkılabının da yapılmasına karar verildi ve Mustafa Kemal bilim kuruluna çalışma yapmasını teklif etti.”* ifadeleriyle öğrencilere konuya yönelik ne anlattığını belirtmiştir. EÖ3 ise,

“...Arap alfabesinin hani İslamiyet'le çok alakalı olmadığı, alfabenin ve dinin farklı şeyler olduğu yani Latin alfabesine geçişin dini duyguları azaltan gelişme olmadığı üzerinde duruyoruz. Toplumdaki yanlış algıları özellikle gidermeye yöneliyoruz. Sonuçta 12. sınıf öğrencileri. İşte bir süre sonra hayata atılıyorlar. Sosyal medyada vs. bunlarla karşılaşıyorlar. Böyle düşüncelerini istemiyoruz. Bir gecede cahil kaldık gibi söylemler. Evet bir gecede belki cahil kaldı; ama toplumun %5'lik kesimi sadece [okuma yazmayı] biliyordu ve cahil kalanlar onlardı....Bunu anlatmaya çalışıyoruz.”

sözleriyle, Latin alfabesine geçişin dini duygularla ilgisinin olmadığını belirterek öğrencilerdeki yanlış algıları gidermeye çalıştığını ifade etmiştir. Ayrıca E3, konuyla ilgili yaygın olan “bir gecede cahil kaldık” söyleminin gerçeği yansıtmadığını sebepleriyle öğrencilere açıkladığını söylemiştir.

Öğretmenlerin harf inkılabına yönelik öğrencilerinden gelen karşıt nitelikteki soru veya bilgilerle karşılaşma durumları

Öğretmenlerin harf inkılabı hakkında öğrencilerinden gelen karşıt nitelikteki soru veya bilgilerle karşılaşp karşılaşmadıkları, eğer karşılaştıysalar bu karşıt soru ve bilgiler ile kaynaklarının neler olduğuna yönelik bulgular Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğretmenlerin harf inkılabına yönelik öğrencilerinden gelen karşıt nitelikteki soru veya bilgilerle karşılaşma durumları

Karşılaşma Durumları	f
Karşılaşan	3
Karşılaşmayan	1
Toplam	4

Tabloda görüleceği üzere öğretmenlerin üçü öğrencilerinden harf inkılabı ile ilgili karşıt nitelikteki soru ve bilgilerle karşılaştığını belirtirken birisi ise karşılaşmadığını dile getirmiştir.

Tablo 3.
Öğrencilerin harf inkılabına yönelik karşıt soru ve bilgilerinin kaynağı

Karşıt Görüşlerin Kaynağı	f
Aile	2
Sosyal medya	1
İnternet	1
Dini cemaatler	1
Toplam	5

Öğretmenler öğrencilerinin harf inkılabına karşıt nitelikteki soru ve bilgilerinin kaynaklarını aile, sosyal medya, internet ve dini cemaatler olarak belirtmişlerdir. Burada özellikle sosyal medya ve internetin aslında resmi tarihe muhalif bir araştırmacının görüşlerinin paylaşıldığı bir kaynak olarak belirtildiğinin söylenmesi gerekir.

Tablo 4.
Öğrencilerin harf inkılabına yönelik karşıt nitelikteki bilgileri

Bilgiler	f
Toplumu geçmişinden koparma	1
Bir gecede cahil kalma	1
Belirtmeyen	1
Toplam	3

Öğretmenler bu soruların veya bilgilerin toplumu geçmişinden koparma ve bir gecede cahil kalma şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Bir öğretmen ise karşıt soru ve bilgilere örnek vermemiştir. Bu hususta EÖ2 kodlu öğretmen

"Karşılaştım, defalarca karşılaştım...özellikle toplumu tarihinden, geçmişinden koparma hamlesi olarak algılandığını fark ettim. Öğrencilerden de buna yönelik çok eleştiriler aldım. Yani öğrenciler tarafından da alfabeyle birlikte geçmişini okuyamasın ve geçmişini bilmesin amaçlı bir inkılap olarak uygulandığı, gerçekleştiği söyleniyor...Aileden etkilendiğini düşünüyorum. Ya da sosyal medyadan, takip ettiği işte sözde araştırmacı tarihçi...Bunlardan etkilendiklerini düşünüyorum."

sözleriyle aile ve sosyal medyadan etkilenen öğrencilerinden harf inkılabının toplumu geçmişinden koparmak için yapıldığını düşünenler olduğunu belirtmiştir. EÖ3 ise,

"...Bir gecede cahil kaldık diyor. Burada da en çok baskın olan şey ...'nun görüşleri. Onun tezleri çocukları bu konuda etkiliyor. Evladım kızlar okuyamıyor, okul yok İstanbul'da üç-beş tane, Anadolu'da İzmir'de var, başka yerde okul yok. Nasıl yani cahil kaldık diyor. O da diyor ki siz resmi tarihi savunuyorsunuz. Çocuklar işte bu yüzden doğru veya yanlış internete çok açıklar. İnternet ortamında gördüğü şeylerin doğru olduğuna inanan tipler de var..."

ifadesiyle öğrencilerinin internetten etkilenecek "bir gecede cahil kaldık" söylemine takıldıklarını ve bu algılarını kırmak için açıklamalarda bulunduğunu belirtmiştir. EÖ4 ise

“Karşılaştık. Öğrenciler içerisinde aileden kaynaklı, düşünce sisteminden kaynaklı itiraz edenler oluyor. Bilgi almak isteyenler oluyor. Anlattığımız zaman ikna oluyor[lar]. Genel anlamda bunlar öğrencinin kendi görüşleridir, saygı duymak gerekir. Sonuçta burası okul ve okul öğrenme yeridir, okul davranışlarda değişiklik yapma yeridir...Gitmiş olduğu bazı cemaat tarzı yapılanmalar var. O tip bilgileri daha çok oradan öğreniyorlar.”

Sayfa | 2499

diyerek aile ve cemaat kaynaklı karşılaştığı bu olumsuz durumları tepki vermeden ikna yoluyla değiştirmeye çalıştığını belirtmiştir. Katılımcı EÖ1 ise, öğrencilerin harf inkılabını sorgulamadıklarını, verilen bilgiyi benimsemiş olduklarını dile getirmiştir.

Öğretmenlerin, öğrencilerin harf inkılabı hakkındaki düşüncelerini etkileyen kaynakların neler olduğu ile okulun bu konudaki rolüne yönelik görüşleri

Öğretmenlerin öğrencilerin harf inkılabı hakkındaki düşüncelerini etkileyen kaynakların neler olduğu ile okulun bu konudaki rolüne yönelik görüşleri hususundaki bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Harf İnkılabı Hakkındaki Düşüncelerini Etkileyen Kaynaklar ve Okulun Rolü

Kaynak Türleri	f
Sosyal medya	4
Aile çevresi- toplum	2
Basın-yayın	1
Politik çevre	1
Dini gruplar	1
Tarihi diziler	1
Toplam	10
Okulun Etkisi	f
Okulun etkisinin daha az olması	3
Okulun daha etkili olması	1
Toplam	4

Tabloya göre, harf inkılabı hakkında öğrencilerin düşüncelerini etkileyen kaynaklar arasında sosyal medya ön plana çıkmaktadır. Bu hususta EÖ1, *“...ama onları sorgulamaya itecek olan okul dışı kaynaklar bu konuda daha etkili diye düşünüyorum. Yani basın- yayın çocukları böyle bir sorgulamaya itecek bir şey. Sosyal medya günümüzde çok etkin, aile çevresi ve toplum bu konuda daha etkili...”* ifadeleriyle sosyal medya, basın-yayın, aile çevresi ve toplumun öğrenciler üzerinde daha etkili olduğunu belirtmiştir. EÖ2 de, *“...çeşitli Youtube kanallarını çok takip ediyorlar.”* diyerek sosyal medyaya dikkat çekmiştir.

Aile çevresi ve toplum ikinci sırada yer alırken, EÖ2 bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: *“...kulaktan dolma, aileden, nineden ve dededen ya da politik çevrelerden edinilen bilgiler...”*. EÖ2 bu ifadesinde politik çevrenin de öğrencilerin düşüncelerini etkileyen bir kaynak olduğunu dile getirmiştir.

Dini gruplar ve tarihi diziler öğretmenlerce daha az belirtilen kaynaklar arasındadır. Örneğin EÖ3, “Cemaat, tarikat...” şeklindeki ifadesiyle dini grupların öğrencilerin düşüncelerini etkilediğini belirtirken EÖ4 ise “...etkili olan faktörler ... tarihi dizilerdir. Burada öğrendiklerinin doğru olduğunu düşünüyor. Gelip bize soruyor. Biz de dizilerden tarih öğrenilmez diyoruz. Diziler reyting uğruna, reklam kazanmak uğruna yanlış doğru bir sürü saçma sapan bilgilerle öğrencilerin kafalarını doldururlar...” diyerek tarihi dizilerin rolüne değinmiştir.

Tablo aynı zamanda öğretmenlerin harf inkılabı konusunda, öğrencilerin tarih bilincini etkileme açısından okuldan ziyade okul dışı kaynakları daha öncelikli gördüklerini ortaya koymaktadır. Örneğin EÖ1,

“Sosyal medya günümüzde çok etkin, aile çevresi ve toplum bu konuda daha etkili, okul değil. Yani onlara bu sorgulamayı yönlendirecek daha ziyade okul dışındaki diğer faktörler. Ama şöyle bir şey de söyleyeyim: Ben bundan önce İmam Hatip’te çalıştım. İmam Hatip’teki öğrencilerim bile sorgulamıyor...Kılık kıyafeti sorguluyorlar ama özellikle harf inkılabı konusunda hiçbir görüş belirtmiyorlar...”

diyerek öğrencilerin tarih bilinçleri üzerinde okul dışı kaynakların daha etkili olduğunu savunmuştur. EÖ2 ise,

“...maalesef diğer faktörlerin okulun önüne geçtiğini düşünüyorum. Okul dışı faktörler daha etkili. Çünkü bizim toplumda hep şöyle bir şey var: Hani resmi tarih, bize gerçekleri öğretmiyorlar anlayışı olduğu için böyle hassas konularda özellikle hep önyargılı bakılıyor. O yüzden çocuk size zaten baştan peşin hükümlü...”

şeklindeki ifadeleriyle resmi tarihe yönelik önyargı yüzünden okul dışı kaynakların öğrenciler üzerinde daha etkili olduğunu vurgulamıştır. EÖ3 de,

“Okulun bu konuda hiçbir etkisinin olduğunu düşünmüyorum. Bir grup, tarikat, cemaat yapıları[ndan duyduğu gibi] harf inkılabına karşı bir fikir ortaya koyuyor, diğer grup da sosyal medyada görmüş olduğu şeylerden fikir ortaya koyuyor. Görmediyse hiçbir fikri yok. Bir de öyle bir durum var. Osmanlıcanın ne olduğunu bilmiyor...Anlatıyorsunuz...Ama bu etkili olmuyor. Çünkü dışarıdan almış olduğu bilgilerle diyor ki “bir gecede cahil kaldık” veya “devrim böyle bir şey”. Kafasında öyle bir algı var.”

açıklamalarıyla okul dışı kaynakların daha etkili olduğunu, okulun bu dış kaynaklarla rekabet edemediğini ifade etmiştir.

Okulun daha etkili olduğunu düşünen EÖ4 ise, “Öğrencinin bir kere harf inkılabı neden yapıldı diye bir sorunu yok...Benim düşünceme göre öğrenciler okullardan, ders kitaplarından yeterince bilgileri almışlar. Bunlar onlar için yeterlidir.” ifadeleriyle öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgilerin onlar için yeterli olduğunu dile getirmiştir.

Öğrencilerle Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Öğrencilerin harf inkılabının gerekçeleri ve sonuçları hakkındaki görüşleri

Öğrencilerin harf inkılabının gerekçeleri ve sonuçları hakkındaki görüşlerine yönelik bulgular Tablo 6 ve 7’de sunulmuştur.

Tablo 6.1

Öğrencilerin harf inkılabının yapılaş gerekçeleri hakkındaki görüşleri

Gerekçeler	f
Okuma-yazmayı kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak	14
Yeni bir devletin kurulmuş olması	9
Batılılaşma-Çağdaşlaşma-Modernleşme düşüncesi	9
Arap kültüründen uzaklaşmak	7
Türk kimliği- Türk kültürü oluşturmak	4
Milli bilinç oluşturmak	1
Bağımsızlık-Özgürlük düşüncesi	1
Topluma yön vermek	1
Toplam	46

Tabloda öğrencilerin harf inkılabının gerekçelerine dair görüşleri sıralanmaktadır. Bu verilere göre, harf inkılabının en yaygın gerekçesi “Okuma-yazmayı kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak” şeklindedir. Öğrenciler özellikle Arap alfabesinin zorluğundan hareket etmişlerdir. Bu, öğrenci görüşlerinin çoğunluğunun, harf inkılabının gerçekleştirilmesindeki ana nedenin Arap alfabesinin zorluğu engelini kaldırarak okuma yazma oranını yükseltme yönünde olduğunu göstermektedir. Öğrencilerden Ö5, “Farsça ve Arapça ile karışık bir alfabe kullanıyorduk biz. O çok eskide kalmıştı. Okuma yazma zor oluyordu. Daha yenilikçi bir alfabe gerekiyordu. O yüzden de harf inkılabı yapılmıştır...” şeklinde, Ö18 ise “...Eski harflerin zor olması sebebiyle okuma yazmada zor[luk] oluyordu. Bu nedenle de Latin alfabesine geçilmiştir...” şeklinde benzer görüşleri dile getirmişlerdir. Ö28 de, “Okur yazarlığı artırmak amaçlanmıştır. O dönemde okur yazarlığın düşük olması, bir yandan da Arapça ve Farsçadan oluşan Osmanlıcanın zorluğu harf inkılabını gerekli kılmıştır. Latin harflerinin anlaşılmasının daha kolay olduğunu düşünüyorum.” diyerek hem okuma yazma oranının düşük olmasına hem de Osmanlıcanın zorluğuna vurgu yapmıştır.

Bazı öğrenciler Arap alfabesinin zorluğunu açıklarken, bu alfabenin Türk dilinin fonetiğine uyumsuzluğuna ve bu durumun yarattığı aksaklıklara da değinmişlerdir. Örneğin Ö9,

“...Arap alfabesi birazcık daha zor olduğu için ve bir yenilik başlatmak istedikleri için bu yüzden Latin alfabesine geçilmiş olabilir. Şu anda bence Latin alfabesi öğrenim açısından daha kolay. Arapçanın okuması, boğazdan sesler bana şahsen çok zor geliyor. Bu yüzden de değiştirilmiş olabilir...”

şeklinde Ö10 ise, “...Gözlemlediğim kadarıyla Farsça ve Arapça alfabesiyle Latin alfabesini kıyasladığımızda Latin alfabesinin bizim Türkçemizdeki ses bilgisine ve fonetik kurallarına daha uygun olduğunu düşünüyorum...” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüşler öğrencilerin harf inkılabının, Arap alfabesinin zorluklarıyla başa çıkmak ve Türk diline uygun bir yazı sistemi oluşturmak için yapıldığını düşündüklerini göstermektedir.

“Yeni bir devletin kurulması” ve “Batılılaşma-Çağdaşlaşma-Modernleşme” de üst sıralarda belirtilen diğer görüşlerdir.

“Yeni bir devletin kurulmuş olması” görüşü, inkılabın sadece yazı dilinde yapılan bir değişiklik değil aynı zamanda yeni bir devlet yapısının inşasında önemli bir adım olarak görüldüğünü de ortaya koymaktadır. Örneğin Ö2, “Bana göre sonuçta yeni bir cumhuriyet kurulmuştu ve bu yüzden de yeni inkılaplar gerekliydi...” şeklinde Ö13, “...Sonuçta yeni bir devlet kuruluyorsa milletin yeni harflere de ihtiyacı vardır ve bu da Atatürk öncülüğünde gerçekleşmiştir.” şeklinde görüşleriyle yapılan inkılabın nedenini devletin yeni kurulmasına dayandırmışlardır.

“Batılılaşma-Çağdaşlaşma-Modernleşme düşüncesi”, öğrencilerin harf inkılabının Batı ile entegrasyon ve modernleşme amaçlarına hizmet ettiğine inandıklarını göstermektedir. Örneğin, Ö4 “Uluslararası alanda Arap alfabesi Türkiye’yi gerileten bir şeydi. Bunun için de Atatürk Latin alfabesine dayalı bir Türk alfabesi kurmak istedi...Ülkemizin gelişmesi için bizden daha gelişmiş olan Avrupa ülkeleri ile yakınlaşmak...harf inkılabının gerçekleştirilmesinin amaç ve gerekçeleri olabilir.” ifadeleriyle harf inkılabını Türkiye’nin gelişmesi ve Batı ile uyumu için bir adım olarak görmüştür. Ö16 ise “Bir de o zamanlar tabi Anadolu’da durum kötüydü ve Batı daha çok gelişmişti. Batıdaki gelişmeleri daha kolay takip etmek olabilir. Çeviriye ihtiyaç duymayacağız artık. Daha çağdaş bir devlet olmak olabilir” sözleriyle Batıdaki gelişmeleri daha yakından takip edebilme ve daha çağdaş bir devlet yaratma hedeflerini dile getirmiştir.

“Arap kültüründen uzaklaşmak” ve “Türk kimliği- Türk kültürü oluşturmak” gerekçeleri orta sıralarda dile getirilmiştir.

“Arap kültüründen uzaklaşmak” görüşü, öğrencilerin harf inkılabını kültürel bir ayrışma çabası olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Ö14, açıklamasını yaparken Arap harflerini İslam dini ilişkilendirmiştir: “...Hani Arap harfleri Arapçadan, Müslümanlıktan geliyor. Bir kere bundan kurtulması gerekiyordu...Arap kültüründen kopmak için gerekli olan bir şeydi”. Buna karşılık Ö31 ise, “Arap kültüründen kurtulma isteği...Türk kültürü Arap kültürüne çok kaymış bir durumdaydı. Arap kültürünü İslam sanıyorlardı. Bunu da Atatürk düzeltti.” diyerek İslam dini ile bir tutulmaması gereken Arap kültüründen uzaklaşma isteğini dile getirmiştir.

“Türk kimliği- Türk kültürü oluşturmak” gerekçesi hususunda Ö6 kodlu öğrenci “...Bir Türk kimliğinin kazanılması, yeni bir Türk dilinin oluşturulması açısından önemliydi” diyerek dil ile ulusal kimlik arasındaki bağlantıya değinmiştir.

Tabloda yer alan gerekçeler arasında, “Milli bilinç oluşturmak”, “Bağımsızlık-Özgürlük düşüncesi” ve “Topluma yön vermek” gerekçeleri birer kez dile getirilmiştir. Bu kategorilere yönelik olarak Ö13, “Diğer kültürlerin etkisinden çıkarak, kendi dilimizi oluşturarak daha milli bir bilinç oluşturmak için olabilir...” sözleriyle milli bilinç oluşturma amacını vurgulamış, Ö21 “Bağımsızlık, özgürlük diyebilirim. Diğer devletlerden kendini daha bağımsız gösterme isteği olabilir.” açıklamasıyla bağımsızlık ve özgürlüğün önemine değinmiştir. Ö23 ise “Bence harf inkılabı topluma yön vermek için

yapılmıştır. *İnkılaplar bizi belirler.*” sözleriyle inkılapların toplumların yönelimlerini belirlediğini söylemiştir.

Tablo 7.

Öğrencilerin harf inkılabının okuma-yazma oranı üzerindeki etkisine yönelik görüşleri

Görüşler	f
Okuma yazma oranını artırması	31
Okuma yazma oranına herhangi bir etkisinin olmaması	2
Toplam	33

Tablodaki verilere göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu (31 kişi- %94’ü), harf inkılabının okuma yazma oranını artırdığını düşünmektedir. Sadece iki öğrenci (%6’sı) inkılabın okuma yazma oranına herhangi bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Genel olarak, bu bulgular öğrencilerin harf inkılabının, okuryazarlığı artırmak için başarılı bir değişiklik olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Örneğin Ö7, *“O zamanlarda zaten %6’lık, %7’lik bir dilim okuma yazma biliyordu. Öyle aşırı derecede bir okur yazar oranı yoktu. Latin alfabesine geçildikten sonra daha da arttı. Bence öğrenmesi yazması daha kolay. Arap alfabesine göre konuşması da okuması da yazması da daha kolay. Ben her açıdan olumlu etkilediğini düşünüyorum.”*

şeklinde Latin harflerine geçişle beraber okur-yazar oranında artış olduğunu belirtmiştir. Ö11 de, *“Bence pozitif yönde olmuştur. Daha kolay anlaşılabilir bir hale gelmiştir diyebiliriz. Özellikle Atatürk’ün yazmış olduğu geometri kitabından sonra özellikle matematiksel terimlerde baya bir farklar görülüyor. Üçgen, dörtgen söyleniş okunuşu daha kolay hale gelmiş. Bunun gibi birçok Türkçe kelime daha kolay okunur hale geldi. Böylece kolay okunabilir bir dil oluşmuştur”*

diyerek geometri kitabından da örnekler vererek konuyu detaylandırmıştır. Bazı öğrenciler ise okur yazar oranındaki artışı ayrıca yeni eğitim kurumlarının açılmasıyla bağdaştırmıştır. Örneğin Ö19, *“Artmıştır bence. Çünkü Arapça telaffuzu ve yazması zor bir dil. Herkes okuyamıyor, yazamıyor...Harf inkılabı ile beraber herkese [yeni harfleri] öğretebilmek için zorunlu okullar da açıldı...hem okur yazar oranını artırdı hem de nasıl diyeyim herkes dil ve öğrenme konusunda daha bilinçlendi.”*

diyerek yeni okulların açılmasının süreçteki rolüne değinmiştir. Kimi öğrenciler, harf inkılabının okuma-yazma oranını artırmasına rağmen, ilk etapta bir düşüş yaşattığını ve geçiş sürecinde bazı zorluklar ortaya çıkardığını belirtmişlerdir. Bu hususta Ö20’nin görüşü şu şekildedir:

“İlk başta kötü olmuştur. Çünkü halk Farsça, Arapça gibi bir dile Osmanlıcaya yakın. Ama bir anda hani komple alfabe değişiyor ve yeni bir dil geliyor. Tabii ilk zamanlar zor olmuştur. Ama kendi lisanı olan bir devletin okuryazarlık oranının yükselmesi beklenir yani. Zamanla da yükselmiştir.”

Tablo 7’ye göre iki kişi (%6) ise harf inkılabının okuma yazma oranı üzerinde bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Örneğin Ö12,

“Biz nihayetinde Osmanlıca eğitimi de aldık burada. Baktığımızda bence şöyle yapabildik. Rusya’da, Yunanistan’da olduğu gibi aynı şekilde Kiril öğreniyorlar ya biz de Latin Alfabesiyle beraber Osmanlıca’yı öğrenebildik. Bence okur yazarlık oranı üzerinde bir

etkisi olmamıştır, aynı kalmıştır. Şu an eğitim koşullarıyla biz yine Osmanlıca öğreniyor olsaydık aynı olurdu...”

ifadeleriyle düşüncelerini belirtmiştir. Ö32 ise,

“Bence...okuryazarlığın artması[nın sebebi], eskiden çok fazla sayım yapılmıyordu. Nüfus sayımı. Yani okuryazarlığın artmasının sebebi o olabilir... Çünkü insanlar zaten Kur'an okumak için Arap alfabesini öğreniyordu. Şimdi yeni bir şey daha öğrenmeleri gerekiyor. Latin alfabesi ile okuma yazma oranı artmamıştır.”

şeklinde değerlendirmesini yapmıştır.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları bilgiler

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında farklı bilgiler veren kaynaklarla karşılaşp karşılaşmadıkları ve eğer karşılaştysalar bu bilgilere nerede rastladıkları ve bu bilgilerin neler olduğu ile ilgili bulgular Tablo 8 ve Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 8.2

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışında farklı bilgi veren kaynaklarla karşılaşma durumları

Karşılaşma Durumları	f
Karşılaşan	24
Karşılaşmayan	9
Toplam	33

Öğrencilerden 24'ünün (%73) harf inkılabı hakkında farklı bilgi veren kaynaklarla karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin bu konuya ilişkin çeşitli kaynaklardan bilgi edindiklerini ve farklı bakış açılarıyla tanıştıklarını göstermektedir. Buna karşılık, öğrencilerin 9'u (%27) harf inkılabı hakkında farklı bilgi veren kaynaklarla karşılaşmadığını ifade etmiştir.

Tablo 9.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları farklı bilgiler

Tarih Sunum Kaynakları	Konunun İlgili Kısmı	Karşılaşılan Bilgi	f
İnternet/Sosyal Medya	Sonuçları	Bir gecede cahil kalınması	5
		Dinden uzaklaşılması	1
		Tarihin ve dilin asimile edilmesi	1
		Yapılmaması gerektiği	1
		Halkın yeni alfabeyi kabulünde zorluk yaşaması	1
		Olumlu nitelikte bilgiler olması	5
	Genel	Olumsuz nitelikte bilgiler olması	3
		Bir gecede/ansızın hazırlanması	2
	Gerçekleştirilme aşamaları-süreci	Resmî kurumlarda hazırlık yapılması	1
	Yapılma nedenleri	Köylü kesimin okumaması gerektiği düşüncesi	1
Toplam	Bilgiyi Hatırlamama		4
			25
Genel		Detaylı bilgiler olması	3

Sarıbaş, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.

DOI. 10.51460/baebd.1670869

Bilimsel/Akademik Kaynaklar (Kitap-E Kitap-Ansiklopedi-Dergi-Makale)	Yapılma nedenleri	Türklüğü yaymak	1
		Anlam kargaşasını sonlandırmak	1
		Geçmiş silmek	1
	Bilgiyi Hatırlamama		1
Toplam			7
Arkadaş Çevresi	Sonuçları	Bir gecede cahil kalınması	1
		Dinden uzaklaşılması	1
		Eski dilin unutulması	1
	Gerçekleştirilme aşamaları-süreci	Resmî kurumlarda hazırlık yapılması	1
	Yapılma Nedenleri	Dili değiştirerek toplumu yabancılaştırmak	1
	Genel	Olumsuz nitelikte bilgiler olması	1
Toplam			6
Aile	Genel Bilgiler	Olumlu nitelikte bilgiler olması	2
	Yapılma nedenleri	Geçmiş bir kenara itme düşüncesi	1
Toplam			3

Öğrencilerin harf inkılabı ile ilgili okul dışında en sık karşılaştığı ve bilgi edindiği kaynak sosyal medya ağırlıklı olarak internettir. Karşılaşılan bilgiler genellikle harf inkılabının sonuçlarıyla ilgili olup bir gecede cahil kalınması, dinden uzaklaşılması, tarihin ve dilin asimile edilmesi, yapılmaması gerektiği ve halkın yeni alfabeyi kabulünde zorluk yaşaması gibi daha çok olumsuz niteliktedir. Özellikle “bir gecede cahil kalınması” en fazla karşılaşılan bilgidir. Bu konuda,

Ö1, “Siz de biliyorsunuz; mutlaka bir gecede cahil kaldık muhabbeti dönüyor. Bazı kaynaklara göre çok sert bir dönüş olduğu söyleniyor. Zaten okuma yazma bu dönemde aşırı düşük. Bir anda da öyle bir şey olunca kimine göre kötü etkilendiği savunuluyor...Bu bilgilere daha çok sosyal medyada rastlıyorum...”

Ö7, “Evet sosyal medyada rastladım...Çoğunlukla okuryazarlık oranı çok düştü, [toplumun] çoğunluğu Arap alfabesini biliyordu, bir gecede cahil kaldık gibi söylemler çok karşıma çıkıyor ya da bir anda sıfırladık, bütün bilgilerimiz sıfırlandı gibi olumsuz haberler çok geliyor karşıma. Zaten belli bir alfabemiz vardı. Neden ekstradan alfabe değiştirdik...?”

şeklinde sosyal medyada bir gecede cahil kalma söylemi ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal medyada harf inkılabının sonuçlarıyla ilgili karşılaşılan bir diğer söylem, “dinden uzaklaşma” iddiasıdır. Örneğin Ö6 bu durumu, “...bazen sosyal medyadan ve yakın çevremden duyduğum söylemler oluyor. Sanki Arapçadan uzaklaşınca dinden uzaklaşmış gibi söyleniyor...” ifadeleriyle özetlemiş ve bu tür söylemlere ayrıca yakın çevresinde de rastladığını belirtmiştir. Ö11 ise tarihin ve dilin asimile edildiği görüşüne sosyal medyada sıkça rastladığını, “Genelde sosyal medyada farklı bilgilere rastlıyorum. Tarihin ve dilin asimile edildiğiyle ilgili bir görüş var.” sözleriyle dile getirmiştir. Ö4, harf inkılabının “yapılmaması gerektiği” bilgisiyle karşılaştığını, “...Yanlız olarak, yapılmaması gerektiğine dair... Bu tür bilgilere genelde sosyal medyada rastlıyorum...” şeklinde ifade etmiştir. Ö17 ise,

“...internette merak edip araştırdığım dönemlerde karşıma çıkan sonuçlar şöyleydi: O dönem çok zorlu geçti. Halkın Arap dili kullanırken bir anda Latin Alfabesine geçildiği [yazıyordu]. Aniden geçmişler. O yüzden bir boşluk, artık şimdi ne yapacağız hissi oluştu. O yüzden alışmasının ve adapte olmasının uzun yıllar sürdüğünü düşünüyorum...”

Sarıbaşı, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.

DOI. 10.51460/baebd.1670869

ifadeleriyle aniden Latin alfabesine geçişin toplumda nasıl bir boşluk, kaygı yarattığını ve adaptasyon sürecinin uzunluğunu vurgulayan bilgilere rastladığını belirtmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı harf inkılabı ile ilgili internet ve sosyal medyada genel bilgilerle karşılaştığını belirtmiştir. Bu bilgiler arasında hem olumlu hem de olumsuz nitelikte bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Ö10, *“...internet ve sosyal medya aracılığıyla daha çok karşılaşıyoruz. Tabii ki belli bir kesimin harf devriminin yararlı olduğunu savunurken belli bir kesimin de halkımızın yararına olmadığını savunduğunu görüyoruz...”* diyerek bu duruma işaret etmiştir.

Tabloya göre üç öğrencinin sosyal medyada harf inkılabının gerçekleştirilme aşamalarına bir öğrencinin ise harf inkılabının nedenlerine ilişkin bilgilere rastladığı görülmektedir. Örneğin harf inkılabının gerçekleştirilme aşaması ile ilgili Ö1, *“...Ama genel anlamda inkılap uygulandığında resmî kurumlarda önceden hazırlıkların yapıldığı görülüyor...”* Ö5, *“Evet rastladım. Sosyal medyada harf inkılabının bir gecede getirildiği ile ilgili bilgiler var...”* şeklinde karşılaştıkları bilgileri söylemişlerdir. Harf inkılabının nedenlerine ilişkin bilgiyle karşılaşan Ö26, *“Sosyal medyada rastladım. Köylü kesimin okumaması gerektiği, sadece yüksek kesimdekilerin, zeki insanların okuması gerektiği yönünde birkaç görüş görmüştüm...”* demiştir. Öğrencilerden bazıları ise karşılaştıkları farklı görüşlerin içeriğini hatırlayamadıklarından bilgi verememişlerdir.

Bilimsel/Akademik Kaynaklar (Kitap, E Kitap, Ansiklopedi, Dergi), öğrencilerin okul dışında farklı bilgilerle karşılaştığı diğer kaynaklar arasında yer almaktadır. Genel olarak detaylı bilgilerin bulunması, yapıma nedenleri açısından Türklüğü yaymak, anlam kargaşasını sonlandırmak, geçmiş silmek bilgileri öğrenciler tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca bir öğrenci de konu hakkında rastladığı bilgiyi hatırlamadığını belirtmiştir. Farklı bilgilerden ziyade detaylı bilgilere ulaştığını ifade eden Ö3, *“Ben tarih okuyorum. Yani kitaplarda karşılaşıyorum genelde...Türkiye’nin Modernleşmesi ile ilgili bilgiler veren kitaplara bakıyorum. Farklı yaklaşan bilgiler değil de daha detaylı bilgilere ulaşıyorum aslında.”* demiştir. Benzer şekilde Ö2 de, *“kendi araştırdığım zaman ulaşabildiğim makalelerden, daha geniş...detaylı bilgilere ulaştım...”* ifadesiyle detaylı bilgilere eriştiğini belirtmiştir.

Harf inkılabının yapıma nedenleri ile ilgili ve detaylı bilgilere rastladığını belirten Ö19, *“Rastladım ama farklı bilgiler veren kaynaklar değil bunlar. Mesela tarihle ilgili...bilim dergileri var. 1 Kasım harf inkılabı günü işte onunla ilgili yazılar paylaşıyorlar ve onları illaki okuyorum. Bilgiler genelde resimli, Arapça ve Türkçe karşılaştırmalı bir şekilde sunuluyor...Türklüğü yaymak için, yeni bir alfabe yaparak Arapça’ da olan kapalı anlatımı yok etmek için, anlam kargaşasına son vermek için yapıldığı ile ilgili detaylı bilgiler [e rastladım].”*

demiştir. Harf inkılabı ile ilgili Ö32 ise

“Evet ...bu millet bin yıldır aynı alfabeyi kullanıyordu. Ve yazılar, anılar, hatıralar, seyahatnameler, devlet belgelerinin hepsi Arap alfabesi ile yazılıyordu. Arap alfabesinden Latin alfabesine bir anda geçişin, yani o eserlerimizin Latin alfabesine dökülmemesinin bir geçmişi silmek olduğunu anlatan kitap okumuştum...Hatta Selimiye Camisi’nin inşaatında bir gazete yemek masası için kullanılmış. Ancak mimar geliyor ve fark ediyor ki bu bir gazete değil, devlet anlaşması imiş. Adam Osmanlı alfabesini bildiği için okuyabiliyor.

Zamanında bizim için önemli olan şeyleri insanlar bilmediği için değerless bir şey olarak görebiliyor...”

ifadeleriyle aniden gerçekleştirilen harf inkılabının geçmişı silme anlamına geldiğine yönelik karşıt bilgilere rastladığını belirtmiştir. Buna karşın farklı bilgilerle karşılaşan ancak bu bilgileri hatırlamayan Ö25 ise, “E-kitapta rastladım. Ama buradaki bilgileri hatırlamıyorum şu an...” demiştir.

Harf inkılabı konusunda öğrencilerin okul dışında farklı bilgilerle karşılaştığı diğer kaynak arkadaş çevresidir. Burada edinilen bilgilerin büyük bir kısmı bir gecede cahil kalınması, dinden uzaklaşması, eski dilin unutulması gibi harf inkılabının olumsuz sonuçları ile ilgilidir. Gerçekleştirilme aşamaları ve yapılma nedenlerine yönelik bilgiler ile genel bilgiler de öğrencilerin arkadaş çevresinde karşılaştığı bilgiler arasında yer almaktadır. Harf inkılabının sonuçları ve gerçekleştirme aşamaları ile ilgili bilgilerle karşılaşan Ö1, “...bir gecede cahil kaldık muhabbeti dönüyor. Bazı kaynaklara göre çok sert bir dönüş olduğu söyleniyor... resmî kurumlarda önceden hazırlıkların yapıldığı görülüyor...[Bu bilgilere] arkadaş çevremde de rastladığım oluyor...” açıklaması ile daha önce sosyal medyada karşılaştığını ifade ettiği bu söylemlere arkadaş çevresinde de rastladığını belirtmiştir. Ö33 ise, “Evet okul arkadaşlarım. Eski dilimizi unuttuğumuza dair şeyler söylüyorlar genelde...” ifadesi ile arkadaşlarının inkılabın eski dili unutturduğuna yönelik söylemlerine rastladığını söylemektedir. Harf inkılabının yapılma nedenleri kapsamında dilin değiştirilerek toplumun yabancılaştırılması bilgisiyle karşılaşan Ö8 “Bu farklı görüşler çok sık çıkıyor karşıma. Farklı görüşler arkadaş ortamında mutlaka çıkabiliyor. Ya genelde Atatürk’e karşı nefret oluyor. Bizi yabancılaştırmaya çalıştığına yönelik. Kendi dilimizi değiştirdiğine yönelik” şeklinde görüşünü açıklamıştır. Ayrıca Ö24 ise “Özel olarak harf inkılabı ile ilgili değil de genel olarak Atatürk inkılapları ile ilgili farklı bilgiler karşıma çıktı. Atatürk’ü karalama gibi görüşler vardı. Bu bilgiler bazen öğrenciler arasında bazen de arkadaş çevremde konuşuluyor...” sözleri ile harf inkılabını da kapsayacak şekilde, genel olarak Atatürk inkılaplarıyla ilgili olumsuz şeylerin arkadaş ortamında konuşulduğunu ifade etmiştir.

Öğrencilerin harf inkılabı konusunda okul dışında farklı bilgilerle karşılaştığı bir diğer kaynak ailedir. Ailede karşılaşılan bilgiler daha çok olumlu nitelikte ve harf inkılabının yapılma nedeni ile ilgili olan bilgilerdir. Örneğin Ö20, “...Ama ailemde konuşulur. Ailemde konuşulanlar genelde harf inkılabının iyi bir şey olduğu yönünde...” diyerek olumlu bilgilerle karşılaştığını ifade ederken Ö27 de, “Sosyal medyada kendini hoca zanneden insanlar var. İnkılaplara karşı çıkan görüşler vardı. Çok detay hatırlamıyorum. Babamla da istişare ediyoruz. Onlar doğru söylemiyor bize göre.” diyerek sosyal medyada karşılaştıkları olumsuz görüşleri babasıyla müzakere ederek o görüşlerin yanlış olduğu kanaatine vardıklarını belirtmiştir. Harf inkılabının nedenleri ile ilgili Ö12 ise, “Abim ... Üniversitesi'nde tarih öğretmenliği okudu. Ondan birazcık bilgi edindim. Cumhuriyete girmemizle birlikte geçmiş tarihi bir kenara itme meselesi durumunu abimden edindim...” ifadesi ile ağabeyinden Cumhuriyetin ilk yıllarında geçmişin geri plana atılması hususunu öğrendiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları bilgilerin doğruluğuna dair görüşleri

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları bilgilerin doğruluğuna dair görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 30.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışı kaynaklarda karşılaştıkları bilgilerin doğruluğuna dair görüşleri

Görüşler	İnternet/Sosyal Medya	Bilimsel Kaynaklar	Arkadaş çevresi	Aile
	f	f	f	f
Doğru bulmama	14	2	5	0
Doğru bulma	3	4	0	2
Kararsız Olma	2	0	0	1

Tablo 10'a göre öğrencilerin internet ve özellikle sosyal medyada karşılaştıkları bilgileri çoğunlukla doğru bulmadığı görülmektedir. 14 öğrenci bu bilgileri doğru bulmazken, üç öğrenci doğru bulmuş, iki öğrenci ise kararsız kalmıştır. Örneğin Ö5, "...Sosyal medyada harf inkılabının bir gecede getirildiği ile ilgili bilgiler var. Ama ben buna inanmıyorum. Çünkü önce Latin alfabesiyle gazeteler basıldı. Öncesinde bir eğitim verilmiştir. Yoksa öğretmenler Latin alfabesini nasıl anlatabilirdi? Beş yıllık bir hazırlık süreci var." ifadesiyle Latin alfabesine geçişin öncesinde bir hazırlık süreci olduğunu bu nedenle de sosyal medyada karşılaştığı bilgilere inanmadığını dile getirmiştir. Ö6, "...Tabii bunlar bana saçma geliyor. Bir kere din ve devlet işleri birbirinden ayrılmış. Dini harfe bağlamak saçma. Bir de biz Arap değiliz, Türk'üz. O yüzden bir Türk alfabemizin olması gerekiyordu." ifadesiyle, daha önce dile getirdiği sosyal medyada ve arkadaş çevresinde yaygın olan "Arapçadan uzaklaşınca dinden uzaklaşma" algısının mantıksız olduğunu ve bir Türk alfabesine sahip olunması gerektiğini vurgulamıştır. Ö11, "...yapılan bu inkılabın eğitimi artırmaya yönelik olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden de sosyal medyada gördüğüm bu görüşlerin doğru olduğunu düşünmüyorum." şeklinde harf inkılabının eğitimi artırma amacıyla yapıldığını bu nedenle de sosyal medyadaki bilgilerin yanlış olduğunu söylemiştir. Ö26 ise "...bunların bir kaynağı yok. Sadece kendi görüşlerinden ibaret. Güvenilir gelmiyor bana sosyal medya." şeklinde sosyal medyadaki bilgileri kaynaksız ve kişisel olduğundan güvenilir bulmadığını belirtmiştir.

Bu mecrada karşılaştığı bilgileri doğru bulan öğrencilerin genellikle harf inkılabı hakkında olumlu nitelikte bilgilere rastladıkları anlaşılmaktadır. Bu hususta Ö2, "...Bunların doğru olduğunu düşünüyorum. Dönemin şartlarını düşündüğüm zaman ben olsam böyle bir şey yapar mıydım? Evet, yapardım." derken, Ö31 ise "... ve ...'nın kaynakları yorumlamalarına çok katılıyorum, doğru olduğunu düşünüyorum. Çünkü yorumlamalarını dinlediğimde direkt çok mantıklı akla hitap edecek şekilde konuşuyorlar." demiştir.

Kararsız kalan öğrenciler, internet/sosyal medyada karşılaştıkları bilgilerin doğruluğu konusunda net bir yargıya varamamışlardır. Örneğin Ö17, "...Bu kaynakların sağlam bir kaynağa dayanması gerekiyor. Bu yüzden okuduğum şeylerin her zaman kaynağına bakarım. İnternette her şey olduğu için, çoğu şey de yanlış olabilir. O yüzden dikkatli olmak gerekir." demiştir.

Kitap, dergi ve makale gibi bilimsel kaynaklar, öğrenciler tarafından değerlendirilen diğer bir kaynak türü olmuştur. Dört öğrenci bu kaynakların verdiği bilgileri doğru bulurken, iki öğrencinin doğru bulmadığı görülmektedir. Bu kaynakların verdiği bilgileri doğru bulan Ö3, "...Bu yazarlara güvenerek okuduğum için bilgilerim buradan şekilleniyor diyebilirim." derken Ö4 de, "...Ansiklopedik kitaplardaki bilgilerin doğru olduğunu düşünüyorum." diyerek düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Sarıbaş, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.

DOI. 10.51460/baebd.1670869

Bilimsel kaynaklarda gördüğü bilgileri doğru bulmayan Ö25 ise, “...Ders kitaplarıyla kıyaslayacak olursak çok da güvenilir görmüyorum bu kaynakları. Buradaki [kitaptaki] bilgilerin kendi fikirleri olup olmadığını bilemeyiz.” derken Ö32 de “...Devlet kitapları benim için daha güvenilir yani okuduğun ... kitabındansa.” diyerek bu kaynakların doğruluğuna şüpheyle yaklaşmışlardır. Burada her iki öğrencinin de bu kaynakları ders kitaplarıyla kıyaslayarak değerlendirmiş olmaları dikkat çekicidir.

Öğrencilerden hiçbirinin arkadaş ortamında harf inkılabı hakkında karşılaştığı, duyduğu bilgileri doğru bulmadığı görülmektedir. Örneğin Ö8, “...Farklı görüşler arkadaş ortamında mutlaka çıkabiliyor...Ama pek doğru bulmuyorum açıkçası. Yeni bir kimlik edinmekten ziyade vatan anlayışına geçildiğini düşünüyorum. O eski Osmanlı dönemindense yeni bir Türkiye Cumhuriyeti’ne dil konusunda yenilik gelmesini doğru buluyorum.” diyerek arkadaş çevresinden duyduğu bilgilere yönelik değerlendirmesini yapmıştır. Ö24 de, “...bazen öğrenciler arasında bazen de arkadaş çevremde konuşuluyor...Ama ben bunlara inanmıyorum. Çünkü Atatürk bizi ileriye götürmüş büyük bir insan. Böyle konuşmalara şahit olduğum zaman doğru bilgileri elimden geldiğince anlatmaya çalışıyorum.” ifadesiyle arkadaş çevresinde duyduğu bilgilere inanmadığını ve bildiği doğruları aktarmaya çalıştığını belirtmiştir. Ö33 ise, “okul arkadaşlarım...ben katılmıyorum bu görüşlere. Çünkü zaten dil daha yeni, anlaşılır. O zaman da zaten Osmanlı[ca]da ki harfler eksikti. Üç sesli harf vardı. Bu da bize yetmediği için yeni harfler eklenmiştir.” diyerek arkadaş çevresinde dile getirilen bilgileri neden doğru bulmadığını ifade etmiştir.

Tabloya göre iki öğrenci ailelerini doğru bilgi kaynağı olarak nitelerken, bir öğrencinin ise kararsız kaldığı görülmektedir. Ailede konuşulan bilgiyi doğru bulan Ö27 “...Okumuş görmüş insanlar bizzat doğruyu söylüyor. Babamın da 30 yıllık bir tecrübesi var. O yüzden onun bilgileri doğrudur.” şeklinde ailesinin tecrübelerini dayanak göstererek güvenini ifade etmiştir. Kararsız kalan Ö12 ise, “...Doğruluğu tartışılır tabi. Tam güvenilir diyemiyorum.” demiştir.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında bilgi edindiği en güvenilir kaynaklar hakkındaki görüşleri

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında bilgi edindiği en güvenilir kaynakların neler olduğu hakkındaki görüşlerine yönelik bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 41.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında bilgi edindiği en güvenilir kaynaklar hakkındaki görüşleri

Tarih Sunum kaynakları	Güvenme Nedenleri	f
Öğretmen	Eğitilmiş-bilgili olması	13
	Anlattıkları bilgilerin ders kitabı ve başka kaynaklarda sunulan bilgilerle uyumlu olması	5
	Araştırma yapması	2
	Objektif olması	2
	İşini severek yapması	1
	MEB tarafından atanmış olması	1
	Dönemin şartlarını ele alması	1
	Öğrencilerin tarih bilgilerini ilk olarak okulda öğrenmesi	1

Öğrencinin arkadaşlarının genellikle aynı düşünceye sahip olması 1

Toplam 27

Ders Kitabı Verilen bilgilerin öğretmenin anlattığı ve başka kaynaklarda sunulan bilgilerle uyumlu olması 4

Güvenilir/bilgili/uzman kişiler tarafından yazılmış olması 2

Bilgi birikimi içeren kaynak olması 1

Denetimlerden geçmiş olması 1

Devlet tarafından hazırlanmış olması 1

Kaynakçasının olması 1

Öğrencinin konuyu öğrendiği tek kaynak olması 1

Toplam 11

Bilimsel/Akademik Bilgi Kaynakları Bilgi birikimine sahip kişiler/uzmanlar tarafından hazırlanması 5

Kaynaklara dayalı yazılması 4

(Ansiklopedi, Kitap- Bilimsel olması 1

Tez-Makale) Babası tarafından temin edilmiş olması 1

Toplam 11

Akademik Olmayan Videoları-siteleri hazırlayanların eğitim almış-uzman olması 3

İnternet Kaynakları Wikipedia'nın internet araştırmalarında sık-yaygın olarak kullanılması 2

(Youtube- Wikipedia ve Youtube'da kaynakça belirtilmesi 1

Wikipedia-KPSS Sitelerin resmi olması 1

videoları) Videoların yorum içermesi 1

Toplam 8

Atatürk Tarafından Atatürk tarafından yazılması 3

Yazılan Kitaplar

Toplam 3

Aile ve Çevre Anne-babanın yanlış anlatmayacağına inanılması 2

Okulda verilen bilgilerin sınırlı olması 1

Toplam 3

Gazete Dönemin gazetesi olması 1

Toplam 1

Tabloya göre, öğrencilerin harf inkılabı hakkında en çok güvendiği bilgi kaynağının öğretmenler olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin eğitimli ve bilgili olması, anlattıklarının ders kitapları ve diğer kaynakların sunduğu bilgilerle uyumlu olması, öğretmenlerin araştırma yapması ile objektif olması en çok belirtilen güven duyma nedenleri arasındadır. Ayrıca öğretmenlerin işlerini severek yapması, MEB tarafından atanmış olması, dönemin şartlarını ele alması, öğrencinin tarih bilgilerini ilk kez okulda öğrenmesi ve konu hakkında öğrencinin arkadaşlarının genellikle aynı düşünceye sahip olması da belirtilen diğer nedenlerdir. Öğretmenlere duyduğu güveni, onların bilgili ve eğitimli olmasıyla açıklayan bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir: Ö9, “Bence okuldaki öğretmenimdir. Öğretmenimin bu konuda yeterince bilgisi olduğunu düşünüyorum...”, Ö23, “Öğretmenlerim diyebilirim. Çünkü öğretmenlerim bu konuda bilgi sahibi kişiler...”, Ö24, “...tarih öğretmenimiz olabilir. Çünkü öğretmenlerimiz bunun üzerine okul okumuş bilgili insanlar...”, Ö29, “Hocalarım...yani öğretmen, bizden daha çok okumuş, bilgili”.

Öğrencilerin bir kısmı, öğretmenlere olan güvenlerini onların anlattığı bilgilerin başka kaynakların verdiği bilgilerle uyumlu olmasına bağlamıştır. Bu öğrencilerin ikisi öğretmenlerin anlattığı bilgilerin ders kitabında verilen bilgilerle bir öğrenci de diğer öğretmenlerin anlattığı bilgilerle uyumuna dikkat çekmiştir. Öğretmenlerin anlatımının ders kitabındaki bilgilerle uyumuna dikkat çeken Ö20 görüşünü, *“Çünkü öğretmenimin anlattıkları ile ders kitaplarında yazanlar aynı olduğu için yanlış değildir diye düşünüyorum.”* şeklinde ifade ederken, farklı öğretmen anlatımlarının birbiriyle uyumunu güven unsurunun temeli olarak düşünen Ö7 ise görüşünü, *“...bize yansıttıkları bilgileri farklı farklı öğretmenlerinki ile karşılaştırdığım zaman uyduğu için, ortak bir yerde olduğu için ben öğretmenleri en güvenilir kaynak olarak görüyorum.”* şeklinde dile getirmiştir. Öğrencilerin üçü ise öğretmenlerin anlattıklarını başka kaynaklarla karşılaştırıp uyumu gördükten sonra güvenilir olduğuna karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin Ö19, *“...Öğretmenim de güvenilir bir kaynaktır. Kendim de araştırıyorum ve araştırmam sonucunda edindiğim bilgilerle öğretmenimin anlattıkları örtüştüğü için güvenilir olduğunu düşünüyorum.”* şeklinde düşüncesini aktarmıştır.

Öğretmenlere duyduğu güvenin nedenini onların araştırma yapması olarak gösteren Ö8 görüşünü, *“...Araştırmadan konuşan çok kişi var. Bu yüzden öğretmenim daha çok araştırdığı için onun verdiği bilgiler daha güvenilirdir.”* şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlere duyduğu güveni onların objektif olmalarına bağlayan Ö14 ise *“...en güvenilir kaynak olarak fikirlerine güvendiğim, objektif bakan bir öğretmen olabilir.”* demiştir. Ö17 ise öğretmenlerine duyduğu güveni işlerini severek yapmalarına dayandırmıştır:

“...hoca gerçekten işini severek yapan bir öğretmen. Biraz fazla severek yapıyor. O yüzden onun anlatacağı bir şeyin yanlış olacağını düşünmüyorum. %100 doğru bilgi veriyor mudur onu bilmiyorum...ama...hocanın sağlam bir kaynak olduğunu düşünüyorum. Tarih hakkında bir bilgi öğrenmek istersem hocama gider sorarım yani.”

Ö33 ise öğretmenlerin resmi bir kurum tarafından atanmış olmalarının, onların güvenilirliğini artırdığını, *“Hocalarım. Çünkü Milli Eğitim tarafından atanmış güvenilir kişiler olduğu için.”* şeklinde ifade etmiştir. Konuyu anlatırken dönemin şartlarını ele alması ve konu hakkında arkadaşlarının genellikle aynı düşünceye sahip olması nedeni ile öğretmenleri güvenilir bulan Ö2, *“...Okulda öğretmenimiz dersi işlerken o dönemin şartlarını da ele alıyoruz ve arkadaşlarımızın çoğu ile aynı fikirde oluyoruz. Ben yaşasaydım ben de böyle yapardım gibi. Bu yüzden doğru olduğunu düşünüyoruz...”* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Tarih bilgilerini ilk kez okulda öğrendiği için güvenilir kaynak olarak öğretmenlerini gören Ö6 ise, *“Daha çok okul ve öğretmenlerim. Çünkü tarihi bilgilerimizi ilk önce okulda öğreniyoruz...”* demiştir.

Ders kitapları ve bilimsel/akademik bilgi kaynakları öğrenciler tarafından aynı oranda güvenilir bulunan kaynaklardır. Ancak bilimsel ve akademik kaynakların kendi içerisinde birçok eser türünü barındırdığı düşünülürse, ders kitaplarının öğretmenlerden sonra en çok belirtilen güvenilir kaynak olduğu söylenebilir. Güven nedenleri arasında, verdiği bilgilerin diğer kaynakların verdiği bilgilerle uyuşması ve güvenilir ve bilgili kişiler tarafından yazılmış olması ön plana çıkmaktadır. Bilgi birikimi içermesi, denetimlerden geçmiş olması, devlet tarafından hazırlanmış olması ve kaynakçasının olması da güven sebepleri arasında yer almaktadır. Verdiği bilgilerin diğer kaynakların verdiği bilgilerle uyuşması hususunda özellikle ders kitaplarının öğretmenlerle uyumlu olması daha ağır basmıştır. Bu konuda Ö13'ün görüşü şu şekildedir: *“...Ders kitapları da öğretmenimin anlattıkları gibi. O yüzden ders*

kitapları da güvenilir.”. Ö32 ise büyüklerinden duyduğu bilgilerle uyuşmasını ve kaynakçasının olmasını güvenme nedeni olarak göstermiştir: “Devlet kitapları. Çünkü, büyüklerimizden duyduklarımızla çok uyuşuyor ve kaynakçası var.”

Ders kitaplarını güvenilir görme sebebi olarak, bu kitapların eğitimi ve bilgili-uzman kişiler tarafından yazılmış olmasını gösteren Ö24, “Ders kitaplarımız. Çünkü ders kitapları da bilgili kişiler tarafından yazılıyor.” Ö27 ise “...Ders kitapları uzmanlar tarafından yazılmış o yüzden güvenirim.” şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerden Ö11, ders kitaplarına duyduğu güveni, bu kitapların bilgi birikimi içermesi, tecrübeli kişiler tarafından denetlenmesi ve belli bir süreçten geçirilerek hazırlanmasıyla açıklamıştır: “Ders kitapları daha çok bilgi birikimi içeren kaynaklar olduğu için güvenilirdir. Kitaplar hazırlanırken de deneyimli hocaların denetiminden geçtiğini düşünüyorum. Kitaplar doğrudan önümüze koyulmuyor. Belli bir süreç içerisinde hazırlanıyor.” Ö22 ise devlet tarafından hazırlandığı için bu kaynaklara güvendiğini ifade etmiştir: “Ders kitaplarıdır. Çünkü bu kitaplar devlet tarafından hazırlanıyor. Bu yüzden de güvenilir olduğunu düşünüyorum.” Konuyu sadece ders kitabında gördüğü için güvenilir bulan Ö15 ise, “...Çünkü ben başka kaynaklardan araştırma yapmadım. Bu konuyu tek gördüğüm kaynak ders kitabı olduğu için bana göre en güvenilir kaynaktır.” demiştir.

Öğrenciler, bilimsel/akademik bilgi kaynaklarını güvenilir bulmalarını uzman kişiler tarafından hazırlanması, kaynaklara dayalı hazırlanması, bilimsel olması, babası tarafından temin edilmesi nedenleriyle açıklamışlardır. Ö13, “...isimlerini hatırlamıyorum; ama önemli tarihçilerin kitapları benim için güvenilir kaynaklardır. Önemli tarihçiler bu konularda uzmandır yanlış bilgi vermezler diye düşünüyorum.” şeklinde bu kitapların uzmanlarca hazırlanmış olmasına vurgu yapmıştır. Ö4 ise internetten yararlandığı, uzmanlar tarafından hazırlanan Atatürk Ansiklopedisini örnek vermiştir: “...Atatürk Ansiklopedisi diye bir site var. Oraya çok güveniyorum...Araştırdığım site uzmanlar tarafından hazırlandığı için güveniyorum.” demiştir.

Akademik kaynakların kaynaklara dayalı hazırlanması hususunda Ö21, “Akademik kitaplar ve makaleler. Çünkü bunlar hem kanıtlı bilgiler hem de içerisinde yorum var.” derken, Ö26 ise, “...Makale ve tezler kaynaklara bağlı yazıldığı için güvenilirdir.” demiştir.

Akademik makalelerin bilimsel niteliğinden dolayı güvenilir olduğunu vurgulayan Ö3, “...Google Akademideki bilgilere güveniyorum. Oradan makaleler okuyorum. Bilimsel çalışmalar olduğu için güvenilirdir bence.” derken, babası tarafından temin edilmiş akademik kitapların güvenilirliğine vurgu yapan Ö27 ise görüşünü “...Akademik kitapları babam bana verdi. Babam da güvenilir olmayan bir şeyi vermez bana.” sözleriyle açıklamıştır.

Öğrenciler tarafından güvenilir olarak görülen bir diğer kaynak türü akademik olmayan internet kaynakları (Youtube-Wikipedia-KPSS videoları) olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerce güven açısından en çok belirtilen gerekçeler; bu kaynakların eğitim almış-uzman kişiler tarafından hazırlanmış olması ve Wikipedia’nın internet araştırmalarında sık-yaygın olarak kullanılmasıdır. Wikipedia ve Youtube’da kaynakça belirtilmesi, sitelerin resmi olması ve videoların yorum içermesi belirtilen diğer gerekçelerdir.

Bu kaynakların eğitim almış-uzman kişiler tarafından hazırlanmış olmasını bir güven unsuru olarak öne çıkaran Ö28, "...Youtube'da ... kanalı var. Buradaki hocalar belli eğitim aldığı için bilgili olduklarını düşünüyorum. O yüzden de güveniyorum..." diyerek düşüncesini ifade etmiştir. Kaynakça belirtilmesinin bu kaynakların güvenilirliğini sağladığını belirten Ö19, "Genelde Wikipedia ve tarihle ilgili Youtube'da video yapanlar da var. Onlar da aşağıda videonun sonunda kaynakça belirtiyorlar. O yüzden onların da güvenilir olduğunu düşünüyorum" derken, resmi nitelikteki internet sitelerini güvenilir bulan Ö29, "...ya da internet. İnternette de tüm kaynaklar değil resmi siteler güvenilir. Resmi olduğu için." demiştir. Ö31 ise, "Youtube videoları. Çünkü yorumlamaları ile anlatıyorlar. Bu hoşuma gidiyor." diyerek, bu videolardaki yorum unsurunun kendisine güven verdiğini belirtmiştir.

Öğrenciler tarafından diğer kaynaklar daha az sıklıkla belirtilmiştir. Bunlar Atatürk tarafından yazılan kitaplar, aile ve çevre ile gazetedir.

Atatürk tarafından yazılan kitaplar hususunda öğrencilerden sadece birisi tarafından Nutuk eseri belirtilmiş, diğer iki öğrenci tarafından herhangi bir eser ismi belirtilmemiştir. Bu konuda Ö18, "...Güvenilir kaynak olarak Atatürk'ün yazdığı herhangi bir kitap ya da kayıt varsa o olabilir..." derken Ö17 ise Nutuk eserini örnek vererek, "...Bunun dışında Nutuk güvenilir kaynaktır Atatürk tarafından yazıldığı için." demiştir.

Öğrencilerin aile ve çevresine yönelik güvenlerinin nedeni özellikle anne ve babanın yanlış anlatmayacağına inanılmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, okuldaki bilgilerin sınırlı olması da aile ve çevreye duyulan güveni oluşturan bir diğer faktördür. Annesinin bilgilerine güven duyan Ö23, "...annemin anlattıklarına güvenirim. Bir ara biraz anlatmıştı. Ama nasıl anlatmıştı hatırlamıyorum. Yine de annemin bilgilerine güvenirim. Yanlış bir şey öğretmez." şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Ö12 ise okuldaki bilgilerin yetersizliğini vurgulayarak aile ve çevresinin daha güvenilir olduğunu ifade etmiştir: "Yine dediğim gibi abim olabilir, çevrem olabilir. Okuldaki bilgiler kısıtlanmış olduğu için abim ve çevrem daha güvenilir kaynaklar benim için."

Gazete kaynağı sadece bir öğrenci tarafından belirtmiştir. Bu öğrenci (Ö8), güveninin nedenini dönemin gazetesi olma özelliği ile açıklamıştır: "Geçmişte yazılan gazetelerin bu son döneme aktarılması doğru geliyor bana. Her kafadan bir ses geliyor; ama ben o dönemin gazetelerinin daha doğruyu bildiğini düşünüyorum."

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde, ulaşılan sonuçlar ilgili literatürde yer alan çalışmaların sonuçlarıyla kıyaslanarak tartışılmış ve son olarak da öneriler sunulmuştur.

Öğretmenler ile yapılan görüşme bulguları üzerine tartışma ve sonuç

Öğretmenler harf inkılabı konusunda öğrencilerine daha çok resmi müfredat çerçevesinde ve genellikle ders kitaplarında yer alan bilgileri aktardıklarını ifade etmişlerdir. Bu çerçevede okuma yazma oranlarının düşük olması, harf inkılabının bir anda alınan bir karar olmaması gibi bilgileri de Sarıbaş, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.

DOI. 10.51460/baebd.1670869

öğrencilerine aktardıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bir öğretmenin öğrencilerinde sosyal medya vb. okul dışı kaynakların neden olabileceği yanlış algıları gidermeye çalıştığı da görülmüştür.

Öğretmenlerin harf inkılabı konusunda derste karşıt görüşlerle karşılaştıkları ve bu görüşlerin genellikle aile, sosyal medya, internet ve dini cemaatlerden kaynaklandığını düşündükleri tespit edilmiştir. Bu dış etkenlerin, öğrencilerin resmi tarih bilgilerine karşı direnç göstermelerine neden olabildiği de öğretmenler tarafından vurgulanmıştır. “Toplumu geçmişinden koparma” ve “Bir gecede cahil kalma” gibi söylemler, öğretmenlerce bu karşıt görüşlere örnek verilmiştir. Günal (2016: 300) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada öğretmenler okul dışı kaynaklardan edinilen tarih bilgilerinin okulda verilen tarih bilgileriyle çeliştiği zaman Harf İnkılabı vb. konuların tartışmalı ve hassas bir niteliğe büründüğünü belirtmişlerdir. Öğretmenlere göre okul dışı kaynaklar tarih derslerine kıyasla öğrenciler üzerinde daha etkili olmakta ve bazı öğretmenlere göre ise öğrencilerin okulda öğretilenleri gerçekçi bulmamalarına yol açmaktadır.

Öğretmenlerin, öğrencilerin harf inkılabı hakkındaki düşüncelerini etkileyen kaynakların sosyal medya, aile çevresi-toplum, basın-yayın, politik çevre, dini gruplar ve tarihi diziler gibi okul dışı kaynaklar olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Bu durum, öğretmenlere göre, okulların tarih öğretimindeki etkisinin sınırlı olduğunu ve okul dışı kaynakların öğrencilerin düşünce yapısında daha baskın bir rol oynadığını göstermektedir. Öğretmenlerin bu görüşü, aşağıda görüleceği üzere aynı konuda elde edilen öğrencilerin görüşü ile çelişmektedir. Çünkü öğrenciler okulu, öğretmenleri ve ders kitaplarını bu konuda daha öncelikli tuttuklarını belirtmişlerdir. Buna benzer sonuçlar Conway (2004: 71-75) tarafından Kuzey İrlanda ve İngiltere’de yürütülen çalışmada da ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın bulguları ortaokul öğrencilerinin tarihi öğrenmede en etkili kaynak olarak okul/tarih derslerini, öğretmenlerin ise sınıf dışındaki faktörleri gördüklerini ortaya koymuştur. Bunun yanında Wertsch vd.’nin (1997) resmi tarih anlatılarına şüpheyle yaklaşan Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra 1995 yılında, Rusya ve Ukrayna’da gerçekleştirdikleri araştırmada, öğretmenler, hem öğrencilerin geçmiş hakkında bilgi edindikleri hem de bunu gerekli gördükleri en önemli kaynaklar olarak aile dışındaki yetişkinlerle gerçekleşen tartışmaları ve arkadaşlarla yapılan görüşmeleri belirtmişlerdir (Akt. Wertsch, 2004: 127). Kaya (2025: 5-6) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da tarih öğretmenleri öğrencilerin tarih bilinci üzerinde özellikle tarih konulu dizi ve film, aile ve sosyal medya gibi okul dışı kaynakların okula göre daha etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrenciler ile yapılan görüşme bulguları üzerine tartışma ve sonuç

Öğrencilerin harf inkılabının en yaygın gerekçesinin “okuma-yazmayı kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak” olduğunu düşündükleri görülmüştür. Öğrenciler, Arap alfabesinin zorluğunun okuryazarlık oranını düşürdüğünü ve bu sorunu çözmek için Latin alfabesine geçildiğini belirtmişlerdir. Diğer önemli gerekçeler arasında “yeni bir devletin kurulmuş olması” ve “Batılılaşma-çağdaşlaşma-modernleşme” düşünceleri yer almıştır. Bu gerekçeler, harf inkılabının sadece dilsel bir değişiklik değil, aynı zamanda yeni bir devlet yapısının inşasında ve modernleşme sürecinde önemli bir adım olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, Arap kültüründen uzaklaşma isteği de harf inkılabının kültürel bir ayrışma çabası olarak değerlendirildiğini gösteren bir gerekçe olarak öne çıkmaktadır. “Türk kimliği-Türk kültürü oluşturmak”, “Milli bilinç oluşturmak”, “Bağımsızlık-özgürlük düşüncesi” ve “Topluma yön

vermek” belirtilen diğer nedenler arasında yer almıştır. Sonuç olarak öğrencilerin, harf inkılabını çok yönlü ve derinlemesine düşünülmüş bir reform olarak değerlendirdikleri ve Türkiye’nin toplumsal ve siyasi yapısındaki önemli dönüşümlerle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun harf inkılabının okuma-yazma oranını artırdığına inandığı görülmüştür. Bu görüşler, harf inkılabının eğitim üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna dair güçlü bir inancı yansıtmaktadır. Latin alfabesinin Arap alfabesine göre daha kolay öğrenilebilir olması, okuryazarlık oranını artıran önemli bir faktör olarak görülmüştür. Yeni eğitim kurumlarının açılması da bu süreci destekleyen bir faktör olarak düşünülmüştür. Öğrencilerin görüşleri, öğretmenlerin öğrencilerine aktardıklarını söyledikleri bilgilerle ve ders kitabı olarak kullandıkları 2022 tarihli Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında (Hocaoğlu vd., 2022: 117-118) harf inkılabı konusunda verilen bilgilerle örtüşmektedir.

Öğrencilerin büyük kısmının harf inkılabı hakkında farklı bilgiler veren okul dışı kaynaklarla karşılaştıkları görülmüştür. Bu kaynaklar arasında internet-sosyal medya, bilimsel-akademik kaynaklar, arkadaş çevresi ve aile yer almaktadır. Bu durum, edinilen tarih bilgilerinin yalnızca okul müfredatı ile sınırlı olmadığını göstermektedir. Nitekim Barton ve Levstik (2004), öğrencilerin geçmişle tanışmalarının sadece akademik çalışmalarla sınırlı olmadığını, küçük yaşlardan itibaren, okullar kadar akranlar, akrabalar ve diğer topluluk üyeleri, basılı ve elektronik medya, müzeler ve tarihi alanlar gibi okul dışı kaynaklar aracılığıyla da tarihsel bilgilerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir (Akt. Barton ve McCully, 2010: 143. Ayrıca bkz. Barca, 2001, Akt. Amaral, 2008: 163; Létourneau, 2006: 70-87; Verbytska, 2019: 696). Yeager vd. (2002: 203-204) 20. yüzyılın hangi tarihsel olaylarının önemli görüldüğünü araştırdıkları bir çalışmada Amerikalı öğrenciler, okul dışında geçmişle ilgili bilgi aldıkları kaynaklar olarak aile, televizyon ve internetten bahsederken tarihle ilgili bilgileri en çok okuldan edindiklerini söylemişlerdir. Ancak, 20. yüzyıl tarihini henüz okulda tam olarak görmemiş olan ve daha popülist tarih anlatımlarına yönelen İngiliz öğrencilerin hepsi okul dışında okul içinde olduğundan daha fazla tarih öğrendiklerini belirtmişlerdir. İngiliz öğrenciler aileleriyle tarih tartıştıklarını, televizyonda belgesel gibi tarih programları izlediklerini, bilgisayar simülasyonlarına katıldıklarını, tarih konularını öğrenmek için interneti kullandıklarını ve ayrıca kitaplar okuduklarını aktarmışlardır. An (2009: 771) tarafından yapılan araştırmada ise ABD’de yaşayan Koreli öğrenciler ABD tarihine yönelik bilgilerin çoğunu okuldan öğrendiklerini ifade ederken, okul dışında tarih bilgilerini ise televizyon, filmler, internet, kitaplar, haber dergileri gibi faktörlerden edindiklerini belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmada öğrenciler, ailelerinin ekonomik uğraşları nedeniyle kendileriyle ABD tarihi ile ilgili konuşmak için gerekli zaman, enerji ve ilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında okul dışında karşılaştıkları kaynaklar arasında internet/sosyal medya ön plana çıkmaktadır. Öğrenciler internet/sosyal medya ve arkadaş grubundan “bir gecede cahil kalınması”, “dinden uzaklaşılması”, “tarihin ve dilin asimile edilmesi”, “eski dilin unutulması” gibi genellikle olumsuz bilgilerle; buna karşılık bilimsel ve akademik kaynaklar ile aile çevresinden olumlu nitelikte daha fazla olan bilgilerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğunun harf inkılabı hakkında internette özellikle de sosyal medyada karşılaştıkları bu bilgileri doğru bulmadığı görülmüştür. Sosyal medyadaki bilgileri doğru olarak niteleyen öğrencilerin ise genellikle harf inkılabı hakkında olumlu bilgilerle karşılaştıklarında bu görüşü savundukları belirlenmiştir. Sosyal medya platformları üzerinden tarih dahil olmak üzere hayatın her alanına yönelik

bilgiye rastlamak mümkündür. Ancak özellikle ilgi çekmek amacıyla kanıtsız olarak paylaşılan bu bilgiler, bilgi kirliliğine yol açtığı gibi kimi zaman suistimal amaçlı da kullanılabilir (Şimşek, 2022: 143). Lévesque ve Zanazanian (2015: 397) tarafından tarih öğretmen adayları ile yapılan çalışmada, çalışmaya katılanların büyük çoğunluğunun tarihsel araştırmalarda internet kaynaklarını kullandığı, ancak çok azının bu kaynakları güvenilir buldukları görülmüştür. Güvenilir bulan katılımcılardan biri, internetin yalnızca güvenilir siteler kullanıldığında değerli bir bilgi kaynağı olduğunu belirtmiştir. Boydak (2024: 50-55) tarafından yapılan çalışmada ise ortaokul öğrencilerinin okul dışı tarih kaynaklarından interneti güvenilir bulurken sosyal medyayı ise güvenilir bulmadıkları tespit edilmiştir. Araştırmamızda öğrenciler arkadaş çevresinde karşılaştıkları bilgileri de doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Conway'ın (2004: 71) gerçekleştirdiği araştırmada ise öğrenci görüşlerine göre ülkelerinin geçmişini öğrenmeye yönelik etkili olan kaynaklar arasında arkadaşlar en az belirtilen kaynak türü olmuştur. McCaffery ve Hansson'un (2011: 46-48) Kuzey İrlanda'da gençlerin tarih bilgilerini ve tarih anlayışlarını nereden edindiklerini inceledikleri araştırmada ise arkadaşların, ebeveyn, okul, akraba ve televizyon/film kaynaklarından sonra geldiği belirlenmiştir. Araştırmamızda öğrencilerin okul dışında karşılaştığı bir diğer kaynak olan bilimsel ve akademik kaynaklardaki bilgileri genel olarak doğru bulduğu, bazılarının ise bu kaynakları ders kitaplarıyla karşılaştırdıklarında şüpheyle yaklaştığı tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin devlet tarafından sağlanan ders kitaplarının daha güvenilir olduğunu düşündükleri için bilimsel ve akademik kaynaklara temkinli yaklaştıkları görülmüştür. Öğrencilerin, her ne kadar sosyal medyada olduğu kadar sık rastlamasalar da harf inkılabı ile ilgili ailelerinden edindikleri bilgileri genellikle doğru bulduğu ve bu bilgileri olumlu nitelikte değerlendirdiği görülmüştür. Aile, anlatıları ve deneyimleri ile birlikte öğrencilerin tarihi anlamlandırmasında önemli bir etkiye sahip bir kaynaktır (Seixas, 1993: 321). Barton (2001: 93) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ABD'li öğrenciler, belirli dönemler veya olaylar hakkındaki bilgilerini genellikle ebeveynleri veya büyükanne ve büyükbabalarından edindiklerini ifade etmiş, Kuzey İrlandalı öğrenciler ise aile üyelerini geçmiş öğrenmede önemli bir kaynak olarak belirtmişlerdir. Hatta her iki ülkeden bir kısım öğrenci derste ele alınan konular hakkında ailelerinden de bilgi alma yoluna gittiklerini dile getirmişlerdir. Yine Arslan'ın (2012: 142) çalışmasında, öğrencilerin sözlü kültür temelli tarih bilgilerini sırasıyla büyükbabalar ve büyükannelelerinden çevredeki yaşlılar, babalar, yöre kitapları ve anneler şeklinde daha çok tanıklığa dayalı kaynaklardan öğrendikleri görülmüştür. Boydak (2024: 52-53) tarafından yapılan çalışmada ise ortaokul öğrencilerinin bir okul dışı tarih kaynağı olarak aileyi güvenilir gördükleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin harf inkılabı hakkında bilgi edindiği en güvenilir kaynakların sırasıyla öğretmenler, ders kitapları, bilimsel/akademik bilgi kaynakları, akademik olmayan internet kaynakları, Atatürk tarafından yazılan kitaplar, aile ve çevre, gazete şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu öğrencilerin harf inkılabı hakkında öğretmenleri, ders kitaplarını ve bilimsel ve akademik kaynakları güvenilirlik açısından daha öncelikli gördüklerini ortaya koymaktadır. Söz konusu bulgu, öğretmenlerin eğitim sürecindeki kritik rolünü ve okulun bilgi güvenilirliği açısından taşıdığı önemi göstermektedir. Öğretmenlere duyulan güvenin başlıca sebepleri, onların eğitimi ve bilgili olmaları, anlattıkları bilgilerin ders kitapları ve diğer kaynakların verdiği bilgilerle uyumlu olması, araştırma yapmaları ve tarafsız bir tutum sergilemeleridir. Öğrencilerin, öğretmenlerin aktardıkları bilgilerin doğruluğuna olan inançları, özellikle öğretmenlerin eğitimi kişiler olarak görülmesine dayanmaktadır. Ders kitaplarının güvenilir kaynak olarak görülmesi, verilen bilgilerin öğretmenin anlattığı ve diğer kaynakların sunduğu bilgilerle uyumlu olması ve uzman kişiler tarafından hazırlanmış olması ile ilişkilendirilmiştir. Ders

kitaplarının bilgi birikimi içermesi, denetimlerden geçmiş olması, devlet tarafından hazırlanmış olması ve kaynakçasının olması da güvenilirliğini artıran diğer unsurlar olarak ön plana çıkmıştır. Öğrenciler, bilimsel/akademik kaynakların güvenilir görülmesini daha çok bu kaynakların bilgi birikimine sahip kişiler-uzmanlar tarafından hazırlanmasına ve kaynaklara dayalı yazılmasına bağlamışlardır. Öğrenciler, akademik olmayan internet kaynaklarını güvenilir bulma nedenlerini ise daha çok videoları-siteleri hazırlayanların eğitim almış-uzman olmasına ve Wikipedia'nın internet araştırmalarında sık-yaygın olarak kullanılmasına dayandırmışlardır. Yine Wikipedia ve Youtube'da kaynakça belirtilmesi, sitelerin resmi olması ve videoların yorum içermesi bu kaynakları güvenilir kılan diğer sebepler olarak gösterilmiştir. Atatürk tarafından yazılan kitapların güvenilir görülme nedeni, Atatürk'ün yazmış olması olarak belirtilirken, aile ve çevrenin güvenilir olarak görülmesi ise daha çok anne-babanın yanlış bir şey anlatmayacağına inanılması ile okulda verilen bilgilerin sınırlı olmasına bağlanmıştır. Son olarak gazetelerin güvenilir bulunma nedeni ise dönemin gazetesi olması ile ilişkilendirilmiştir. Bu konuda Epstein (1997: 29) tarafından farklı etnik kökene sahip öğrencilerle yapılan çalışmada iki farklı sonuç elde edilmiştir. Avrupa kökenli Amerikalı öğrenciler, geçmişini öğrenmek için en güvenilir kaynakları sırasıyla ders kitapları, öğretmenler ve kütüphanede yer alan kitaplar şeklinde belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, -araştırmamızdaki bulgulara benzer şekilde- ders kitaplarını uzmanlar tarafından hazırlandığı ve öğretmenleri ise üniversitede bu işin eğitimi gördükleri için güvenilir görmüşlerdir. Buna karşılık, Afrika kökenli Amerikalı öğrenciler ise aynı hususta en güvenilir kaynakları sırasıyla aile üyeleri, ardından öğretmenler ve hazırlayanların veya konusunun kendileri olduğu belgeseller olarak belirtmişlerdir. Anlaşılabileceği üzere Epstein'in çalışmasında etnik köken öğrencilerin düşünceleri üzerinde etkili olmuştur. Wood ve Payne'nin (1999: 114) zorunlu eğitim dönemlerinin sonuna gelen öğrencilerin İskoç tarihini öğrenmenin önemine yönelik görüşleri ile mevcut bilgilerinin kaynaklarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada da araştırmamıza benzer sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle tarih eğitimi almaya devam edenler daha fazla olmak üzere öğrencilerin ülkelerinin geçmişine ilgili bilgilerinin en önemli kaynağının okul çalışmaları olduğu, tarihi yer ve müzeleri ziyaret etmek, televizyon izlemek, sinemada film izlemek, boş zamanlarda okumak, yetişkinlerle konuşmak gibi okul dışı kaynaklarla ilgili faaliyetlerin ise daha az önemli olduğu tespit edilmiştir. An (2009: 771) tarafından yapılan araştırmada, ABD'deki Koreli öğrencilerin tarihi bilgilerini edinmede en güvenilir kaynaklar olarak çoğunlukla ders kitabını ve/veya öğretmeni belirttikleri görülmüştür. Öğrenciler tarihçiler veya profesörler tarafından yazıldıkları ve tarih uzmanlarınca düzenlendikleri için ders kitaplarını "*temelde geçmişte neler olduğunu anlatan gerçeklere dayalı anlatılar*" olarak nitelendirmişlerdir. Tutar vd. (2011: 64) tarafından ülkemizde on iki ilde farklı cinsiyet, yaş (18-55 yaş üstü aralığı), eğitim seviyesi ve çalışma durumundan 2.047 kişiyle yürütülen araştırmada geçmişe yönelik bilgi kaynaklarının güvenilirlik sıralamasında ilk iki sırayı üniversitelerdeki tarih araştırmaları ile okullarda öğretilen tarih almış, ardından okul dışı kaynaklar gelmiştir. Aktekin ve Pata'nın (2013: 31-32) gerçekleştirdikleri bir araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin tarihe yönelik okul dışı kaynaklardan öğrendiklerini okuldan öğrendiklerine kıyasla daha kalıcı buldukları, ancak okuldan öğrendikleri tarih bilgilerine daha fazla güvendikleri görülmüştür. Arseven vd. (2015: 75) tarafından ortaöğretim öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin tarihi öğrenme kaynakları arasında öğretmen, film, belgesel, video, müze, ders kitabı ve internet/sosyal medya gibi kaynakların yer aldığı; ancak tarihi en çok güvenilir bir kaynak olarak görülen öğretmenlerden öğrendikleri, öğretmenleri dışındaki bilgi kaynaklarının ise yeterli olmadığı belirlenmiştir. Kaya vd. (2019: 403-404) tarafından yapılan çalışmada, ortaokul ve lise öğrencilerinin ailelerinde ve okulda anlatılan tarihi "güven vericilik" açısından nasıl değerlendirdikleri

hususunda bulgular elde edilmiştir. Buna göre öğrencilerin, öğretmenlerinin üniversitede tarih eğitimi alıp bilgili olmaları ve tarih derslerinde kendilerine kanıtlara dayalı, doğru bilgiler verilmesinden dolayı okulda edindikleri bilgileri ailede edindikleri bilgilere göre daha güvenilir gördükleri sonucuna varılmıştır. Boydak (2024: 72-73) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise ortaokul öğrencilerinin çoğunluğunun okulda ve okul dışında öğrendiklerinin çelişmesi durumunda okulda öğrendiklerini tercih edecekleri bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bu düşüncelerinde -araştırmamızdaki bulgulara benzer şekilde- öğretmenlerin daha fazla bilgili olması, eğitilmiş olması, ders kitaplarının ise denetimlerden geçerek hazırlanması ve kaynakçasının olması etkili olmuştur.

Konuya yönelik farklı bulguların tespit edildiği araştırmalar da gerçekleştirilmiştir. Örneğin; “Gençlerin Tarih Bilinci Üzerine Karşılaştırmalı Avrupa Projesi” (Tekeli, 1998: 75) kapsamında elde edilen verilerde güven verme hususunda müzeler ilk sırada yer alırken, tarihsel belge ve kaynaklar ikinci, TV belgeselleri üçüncü, öğretmenlerin anlatması dördüncü sırada yer almıştır. Diğer kaynaklar ise anne-baba, büyükanne-büyükbaba gibi yetişkinlerin anlatması, ders kitapları, tarihsel filmler ve tarihsel romanlar şeklinde sıralanmıştır. Bahsedilen bu projenin (Tekeli, 1998) sonuçlarına benzer şekilde Kaya ve Demirel (2008: 169) tarafından lise öğrencileriyle yapılan çalışmada da tarihi sunan kaynakların güvenilirlik sıralamasında ilk sırayı müzeler ve tarihi yerler alırken, öğretmen anlatısı beşinci, ders kitapları ise sekizinci yani son sırada yer almıştır. Rosenzweig ve Thelen (1998: 21) tarafından Amerikalı yetişkinlerle yapılan çalışmada katılımcılar en güvenilir tarih sunum kaynakları olarak ilk sırada müzelerin sunumunu, ardından büyükanne ve büyükbaba ya da diğer akrabaların yaptığı anlatımları göstermişlerdir. Katılımcılar daha sonra sırasıyla olaylara tanık kişilerle yapılan sohbetleri, tarih profesörlerini, öğretmenleri, kurgusal olmayan kitapları ve son olarak da televizyon programları ve filmleri belirtmişlerdir. Özmen vd. (2014: 415-416, 423) tarafından Bartın’da gerçekleştirilen bir araştırmada, ortaokul öğrencilerince müzeler ve tarihi yerler ile tarihi belge ve kaynakların “pek çok derecesinde” en güvenilir, ders kitaplarının ise “biraz derecesinde” en az güvenilir tarih sunum kaynakları olarak görüldüğü belirlenmiştir. Araştırmada tarih konulu belgesel ve filmler “çok derecesinde”, öğretmenlerin anlatımı, tarihi romanlar ve diğer yetişkinlerin (anne-baba, büyükanne, büyükbaba vb.) anlatımı “biraz derecesinde” güvenilir bulunmuştur. Utkugün ve Koca’nın (2020: 119-120) yapmış oldukları çalışmada öğretmen adaylarının güven duydukları ve keyif aldıkları tarih sunum şekillerinin sırasıyla müzeler, tv belgeselleri, tarihi belge ve kaynaklar, tarih filmleri, tarih romanları, anne, baba, büyükanne ve büyükbaba gibi yetişkinlerin anlatması şeklinde olduğu görülürken öğretmenlerin anlatımı ile ders kitaplarının son iki sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Tarih derslerinde temel kaynak olarak ders kitabı kullanıldığı ancak ders kitaplarının en düşük oranda güvenilir ve keyif verici bulunduğu görülmüştür. Ancak bu sonucun sadece güven değil aynı zamanda keyif vericiliği de kapsadığı unutulmamalıdır.

Sonuç olarak araştırmamızda öğrencilerin harf inkılabı gibi önemli bir konuda öğretmenlerin ve ders kitaplarının sağladığı bilgilerin doğruluğuna büyük bir güven duydukları görülmüştür. Bu sonuç, okul temelli eğitimin tarih bilinci oluşturmadaki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu araştırma nitel bir yaklaşımla yürütüldüğü için elde edilen sonuçlar ancak bu bağlam için geçerlidir. Aynı araştırma farklı bölge ve örneklemeler üzerinde farklı sonuçlar verebilir. Bu yüzden bu

sonuçlardan genelleme yapılamayacağının belirtilmesi gerekmektedir (Bkz. Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu hususlar göz önünde bulundurularak elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler belirtilebilir:

- Öğrencilerin okul dışı kaynakların olumsuz etkilerine karşı daha hazırlıklı ve donanımlı olmalarını sağlayabilmek için derslerde tarihsel düşünme, tarih okuryazarlığı, kanıt kullanımı ve analizi gibi beceriler işe koşulmalıdır.
- Harf inkılabı gibi tartışmalı konuların farklı bakış açılarını barındıran kaynaklarla işlenmesi okulun sosyal medya, dizi ve film gibi kaynaklar karşısında güvenilirlik imajını kuvvetlendirecektir.
- Tarih dersinin hem ilgi çekiciliğini hem de diğer kaynaklar karşısındaki etki gücünü arttırmak için derslerde öğrencileri aktif kılacak yöntemlere ve sanal gerçeklik gibi güncel teknolojilere yer verilmelidir.
- Harf inkılabı gibi tartışmalı ve hassas nitelikteki farklı konularda Türkiye'nin değişik bölgelerinde gerçekleştirilecek benzer araştırmalar, bu hususta daha iyi bir anlayış edinmemize yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Ahonen, S. (2005). Historical consciousness: a viable paradigm for history education?. *Journal of Curriculum Studies*, 37(6), 697-707. <https://doi.org/10.1080/00220270500158681>
- Akdemir, H. (2014). *Okullarda yapılan tarihi anma ve kutlama programlarının öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesine etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Aktekin, S. ve Pata, A. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin boş zamanlarında tarih öğrenmeye yönelik eğilimleri (Trabzon örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 21-37.
- Amaral, C. (2008). Tarih derslerinde farklı perspektifler: Portekizli öğrenciler ile bir çalışma. M. Safran ve D. Dilek, (Ed.), *21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* içinde (s. 163-174). Yeni İnsan Yayınevi.
- An, S. (2009). Learning US history in an age of globalization and transnational migration. *Journal of Curriculum Studies*, 41(6), 763-787. <https://doi.org/10.1080/00220270903095993>
- Arseven, A., Dervişoğlu, M. F., ve Uludağ, C. (2015). Ortaöğretim 9., 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin tarihe ilişkin algıları ve tarih bilinci oluşumlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 4(1), 65-82. <https://doi.org/10.30703/cije.321363>
- Arslan, Y. (2012). *Yerel ve sözlü tarih algısının ortaöğretim öğrencileri üzerindeki yansımaları (Tunceli merkez örneği)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Barton, K. C. (2001). 'You'd Be Wanting to Know about the Past': Social contexts of children's historical understanding in Northern Ireland and the USA. *Comparative education*, 37(1), 89-106. <https://doi.org/10.1080/03050060020020444>
- Barton, K. C., and McCully, A. W. (2006, March). Secondary students' perspectives on school and community history in Northern Ireland. [Paper presentation]. European Social Science History Conference, Amsterdam, Netherlands. https://www.researchgate.net/profile/Alan-Mccully/publication/267240846_Secondary_students%27_perspectives_on_school_and_community_history_in_Northern_Ireland/links/568e659a08ae78cc0515e2cd/Secondary-students-perspectives-on-school-and-community-history-in-Northern-Ireland.pdf
- Barton, K. C., and McCully, A. W. (2010). "You can form your own point of view": Internally persuasive discourse in Northern Ireland students' encounters with history. *Teachers College Record*, 112(1), 142-181. <https://doi.org/10.1177/016146811011200102>
- Boydak E. E. (2024). *Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Okul Dışı Tarih Öğrenme Yollarını Kullanma Durumları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Conway M. (2004). Identifying the past: An exploration of teaching and learning sensitive issues in history at secondary school level. *Educate*, 4(2), s.66-79 <http://www.educatejournal.org/index.php/educate/article/view/39/35>
- Demircioğlu, İ. H., (2016). Medeniyet inşasında tarih bilincinin yeri ne olmalıdır? *Medeniyet Tasavvuru*, 4, 26-31.
- Dinç, E. (2010). Tarih bilinci açısından tarih öğretiminin amaçları. M. Safran, (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* içinde (s.70-76). Yeni İnsan Yayınevi.
- Epstein, T. L. (1997). Sociocultural approaches to young people's historical understanding. *Social Education*, 61(1), 28-31.
- Gökkaya, A. K. (2001). Sosyal bilgiler eğitimi bölümü öğrencilerinin (lisans) tarih bilinci üzerine bir anket değerlendirmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 231-244.
- Günel, H. (2016). *Tarih öğretmenlerinin tartışmalı ve hassas konulara yaklaşımları (Erzurum örneği)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Hasdemir, İ., ve Elban, M. (2023). Tarih bilinci, kimlik ve tarih eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 107-124. <https://doi.org/10.48066/kusob.1286576>
- Hawkey, K., and Prior, J. (2011). History, memory cultures and meaning in the classroom. *Journal of Curriculum Studies*, 43(2), 231-247. <https://doi.org/10.1080/00220272.2010.516022>

- Haydn, T. and Ribbens, K. (2017). Social media, new technologies and history education. In M. Carretero, S. Berger ve M. Grever (Eds.). *Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education* (pp.735-753). Palgrave Macmillan.
- Hocaoğlu, A., Kara, D., Alemdar, E., ve Keleş, S. (2022). *Ortaöğretim, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, 12. sınıf ders kitabı. Devlet Kitapları*
- Jensen, B. E. (2003). Okullarda ve genel olarak toplumda tarih: Tarih öğretiminde tarihsellik üzerine düşünceler. N. Elhüseyni, (Çev.) *Tarihin kötüye kullanımı* içinde (s. 83-101). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Kaya, R. (2005). *Öğrencilerin tarih sunum araçlarına yaklaşımı (Erzurum örneği)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kaya, R. (2025). Teachers' approaches to the negative effects of out-of-school sources on history lessons. *SAGE Open*, 15(1), 1-16. <https://doi.org/10.1177/21582440251327475>.
- Kaya, R., ve Demirel, M. (2008). Lise 3. sınıf öğrencilerinin tarih derslerindeki ilgi alanları (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 163-177.
- Kaya, R., Günel, H. ve E. Günel, D. (2019). Öğrencilerin, aileden edindikleri tarih bilgisine yönelik düşünceleri (Amasya örneği). *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(2), 385-416. <https://doi.org/10.23863/kalem.2019.132>
- Létourneau, J. (2006). Remembering our past: An examination of the historical memory of young Québécois. In R. Sandwell (Ed.) *To the Past: History Education, Public Memory ve Citizenship in Canada* (pp. 70-87). University of Toronto Press
- Lévesque, S. G., and Zanazanian, P. (2015). Developing historical consciousness and a community of history practitioners: A survey of prospective history teachers across Canada. *McGill Journal of Education*, 50(2/3), 389-412. <https://doi.org/10.7202/1036438ar>
- Mayring, P. (2000). *Nitel sosyal araştırmaya giriş* (A. Gümüş ve M. S. Durgun Çev.). Baki Kitabevi.
- McCaffery, N. and Hansson, U. (2011). The troubles aren't history yet: Young people's understanding of the past. *Shared Space: A Research Journal on Peace, Conflict and Community Relations in Northern Ireland*, (11), 43-55. <https://pure.ulster.ac.uk/ws/portalfiles/portal/11321563/chapter-four1.pdf>
- MEB (2007). *Tarih dersi öğretim programı (9. Sınıf)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018a). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı
- MEB (2018b). *Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2024). *Ortaöğretim tarih dersi öğretim programı (9,10 ve 11. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Ortaylı, İ. (2018). *Tarihimiz ve biz*. Timaş Yayınları.
- Özmen, C., Er, H. ve Ünal, F. (2014). Televizyon dizilerinin tarih bilinci üzerine etkisi "Muhteşem yüzyıl dizisi örneği". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 409-426.
- Öztürk, İ. (2004). *Harf devrimi ve sonuçları*. Adam Yayınları
- Paker, T. (2015). Durum çalışması. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.). *Nitel araştırma: yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar* içinde (s.119-134). Anı Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Rosenzweig, R., and Thelen, D. (1998). *The presence of the past: Popular uses of history in American life*. Columbia University Press.
- Seixas, P. (1993). Historical understanding among adolescents in a multicultural setting. *Curriculum inquiry*, 23(3), 301-327. <https://doi.org/10.1080/03626784.1993.11076127>
- Stradling, R. (2003). *20. Yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli* (A.Ünal, Çev.). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Şimşek, A. (2022). *Tarih ne işe yarar?* Kapı Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih bilinci ve gençlik, karşılaştırmalı Avrupa ve Türkiye araştırması*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2007). *Birlikte yazılan ve öğrenilen bir tarihe doğru*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sarıbaş, S. ve Kaya, R. (2025). Öğrencilerin tarih bilincinin oluşumunda okul ve okul dışı kaynakların rolünün incelenmesi (Harf İnkılabı örneği). *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 2487-2522.
- DOI. 10.51460/baedb.1670869

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (2), 2487-2522.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2025), 16 (2), 2487-2522.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Tutar, H., Öğün, T., Kapu, H., Erdoğan, H. ve Küçük, E. (2011). *Türk halkının Sarıcamış algısı*. T.C. Serhat Kalkınma Ajansı ve Pollmark.
- Utkugün, C., ve Koca, M. K. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tarih bilinci ve tarih derslerindeki ilgi alanları. *SDU International Journal of Educational Studies*, 7(1), 114-134. <https://doi.org/10.33710/sduijes.646867>
- Verbytska, P. (2019). Ukraine. In L. Cajani, S. Lässig and M. Repoussi (Eds.), *The Palgrave Handbook of conflict and history education in the Post-Cold War Era*. (pp.695-706). Palgrave macmillan.
- Wertsch, J. V. (2004). *Voices of collective remembering*. Cambridge University Press.
- Wineburg, S., Mosborg, S., Porat, D., and Duncan, A. (2007). Common belief and the cultural curriculum: An intergenerational study of historical consciousness. *American Educational Research Journal*, 44(1), 40-76. <https://doi.org/10.3102/0002831206298677>
- Wood, S., and Payne, F. (1999). The Scottish school history curriculum and issues of national identity. *The Curriculum Journal*, 10(1), 107-121. <https://doi.org/10.1080/0958517990100108>
- Yeager, E. A., Foster, S. J., and Greer, J. (2002). How eighth graders in England and the United States view historical significance. *The Elementary School Journal*, 103(2), 199-219. <https://www.jstor.org/stable/1002235>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.